TJÄNSTEUTLÅTANDE
2018-01-10

TRN 2016-0127

Handläggare:
Christina Larsson

Tillväxt- och regionplane-
nämnden

Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen

Ärendebeskrivning

Tillväxt- och regionplaneförvaltningens förslag till Landsbygds- och skärgårdsstrategi för stockholmsregionen, efter landstingsfullmäktiges uppdrag från 2014.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, Landsbygds- och skärgårdsstrategi, TRN 2016–0127, 2018-01-10.
Förslag till Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen
Remissredogörelse, TRN 2016–0027, 2018-11-06

Förslag till beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden föreslås besluta

att föreslå landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige att godkänna Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen

att föreslå landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige att uppdra åt Tillväxt- och regionplanenämnden att löpande följa upp Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen samt att årligen lämna en samlad rapport över utvecklingen till landstingsfullmäktige.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Landsbygds- och skärgårdsstrategin grundar sig i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS 2050. Syftet med landsbygds- och skärgårdsstrategin är att stärka möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården i Stockholms län och i enlighet med RUFS 2050 belysa dess utmaningar och styrkor. Strategin bygger på en nulägesanalys från 2017 som visar på stora skillnader mellan olika delar av landsbygden och skärgården. Utifrån nulägesanalysen har insatsområden identifierats, för de varierade områdena, vilka anger inriktningen för regionens arbete med landsbygd och skärgård. När Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen är beslutad planerar landstinget att ta fram ett styrande dokument som konkretiserar landstingets eget arbete för genomförande samt identifierar viktiga aktörer för landsbygdens och skärgårdens utveckling.

Strategin har tagits i fram i bred dialog med berörda aktörer och via befintliga samverkansformer, exempelvis, Länsstyrelsen, Ö för Ö, LRF, SIKO, Skärgårdsstiftelsen. Strategin har även beretts i samråd med landstingets trafikförvaltning. Förslaget har varit ute på remiss och har därefter reviderats utifrån synpunkter i remissvaren.

Tillväxt- och regionplaneförvaltningen föreslår att tillväxt- och regionplanenämnden föreslår landstingsstyrelsen att föreslå landstingsfullmäktige att godkänna Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen samt att förvaltningen får i uppdrag att löpande följa upp och återrapportera det regionala arbetet med strategin.

Bakgrund
Tillväxt- och regionplanenämnden fick 2014 i uppdrag från landstingsfullmäktige att ta fram en landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholms län. 2016 fattades ett inriktningsbeslut för strategin som bland annat slår fast att strategin ska stärka landstingets arbete med social hållbarhet, ekonomisk tillväxt och lokal utveckling på landsbygden och i skärgården. Strategin följer processen med att ta fram en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFS 2050. Den regionala utvecklingsplaneringen riktar sig till hela länet och hanterar både tätare och glesare strukturer och strategin ska fungera som en fördjupning av landsbygds- och skärgårdsfrågorna. Enligt angiven tidplan ska strategin godkännas av Tillväxt- och regionplanenämnden 22 februari 2018 och antas i landstingsfullmäktige 12 juni 2018.

Stockholms län är Sveriges största storstadsregion med en huvudsakligen tät urban struktur och landets största marknad. Men i länet finns också en stor landsbygd och skärgård, de drygt 160 000 invånarna utanför tätorterna utgör landets tredje största landsbygdsbefolkning. I landstingets Mål och budget 2018 beskrivs vikten av samordning och strategier för utveckling av regionens alla delar. *”Framtidens Stockholmsregion är tät, attraktiv, urban och klimatsmart, med tillväxt och livsmöjligheter i alla regionens delar. Det är viktigt att regionens urbana delar, glesbygd och skärgård får möjligheter att utvecklas. En aktiv samverkan och smart planering gör att landstinget kan uppfylla sina åtaganden på effektiva sätt och samtidigt stödja utvecklingen av regionen. En regional systemeffektivitet gynnar landstingets egna verksamheter och möjligheten att klara givna uppdrag.”*

Landsbygds- och skärgårdsstrategin avser att ge vägledning vid regionplanering och kommunal översiktsplanering, att underlätta samarbete, dialog och samsyn mellan regionala och lokala aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor på landsbygden och i skärgården, och att vara ett kunskapsunderlag för landsbygdens och skärgårdens utvecklingspotential, för att främja en positiv och hållbar utveckling.

För att definiera vad landsbygd betyder i Stockholms län har förvaltningen använt sig av en modell som bygger på pendlingsavstånd till tätort med fler än 3 000 invånare. Modellen är framtagen av Tillväxtanalys och rekommenderas av OECD. Enligt modellen kan Stockholms läns landsbygd delas in i kategorierna *tätortsnära landsbygd, landsbygd* och *glesbygd*. Endast öar utan bro, eller statlig färja faller inom den senare kategorin, därav benämns kategorin glesbygd därför som skärgård i strategin.

Strategin baseras på en nulägesanalys av förutsättningarna för utveckling inom respektive kategori. Analysen visar att det råder relativt stora skillnader mellan de olika kategorierna. Den tätortsnära landsbygden har snabb befolkningstillväxt och såväl utbildningsnivå som inkomstnivå är jämförbar med de täta delarna av länet. Antalet arbetsställen har ökat kraftigt sedan 2008. Det innebär också att konkurrensen om marken är högre än i övriga kategorier. Landsbygden har samma befolkningstillväxt som tätorterna men lägre utbildnings- och inkomstnivå. Skärgården sticker ut med markant lägre tillgänglighet och befolkningstillväxt än övriga kategorier. I skärgården är också utbildningsnivån och inkomstnivån lägre. Samtliga kategorier har dock högre förvärvsfrekvens än de tätare delarna av länet.

Utifrån nulägesanalysen har prioriteringar tagits fram för respektive kategori. Prioriteringarnas ryms inom fyra insatsområden: förbättra tillgängligheten, utveckla levande lokalsamhällen, stärk det lokala näringslivet och utveckla natur- och rekreationsvärden. Dessa fyra insatsområden är direkt kopplade till RUFS 2050 övergripande mål.

Fyra långsiktiga mål RUFS 2050	**Fyra insatsområden** Landsbygds- och skärgårdsstrategin
1. En tillgänglig region med god livsmiljö	1) Förbättra tillgängligheten
2. En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region	2) Utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen
3. En ledande tillväxt- och kunskapsregion	3) Stärk det lokala näringslivet
4. En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp	4) Utveckla natur-, kultur-, rekreationsvärden

Strategins förankring och genomförande bygger på samverkan med regionala och lokala aktörer, bland annat Länsstyrelsen i Stockholm, landsbygds- och skärgårdskommuner, LRF, Företagarna, Hela Sverige ska leva, SIKO, Skärgårdarnas Riksförbund, Skärgårdsstiftelsen och andra relevanta intresseorganisationer. Landstingets delaktighet i samverkansarenor utgör ett underlag och arbetssätt för framtagandet av genomförandehandling, exempelvis, Ö för Ö, regionala skärgårdsrådet och Stockholm Archipelago.

Förslaget till strategin var ute på remiss mellan 27 juni och 2 oktober. Drygt 65 svar har sammanfattats i en remissredogörelse. Remissynpunkterna har visat ett stöd för att ge landsbygd och skärgård ett större fokus i den regionala planeringen och pekar på vikten av att göra samlade insatser i regionen för att möjliggöra utveckling i såväl tätare som glesare strukturer. Remissvaren finns i sin helhet på www.rufs.se. Strategin har efter remissfasen reviderats utifrån remissynpunkter i samråd med berörda aktörer. Strategin avses att antas av landstingsfullmäktige i juni 2018.

Överväganden
I egenskap av regionplaneorgan har landstinget länge arbetat med riktlinjer, stöd och planeringsunderlag för den fysiska planeringen av länets skärgård. I arbetet med RUFS 2050 har landstinget också utvecklat rumsliga förhållningssätt till länets landsbygd, bland annat genom att peka ut större

och mindre orter med potential för utveckling och med betydelse för den omgivande landsbygden, benämnda landsbygdsnoder och serviceorter. Landsbygds- och skärgårdsstrategin är ett komplement till den fysiska planeringen och fokuserar på frågor som rör näringslivsutveckling och demografi. Den har status som planeringsunderlag enligt Plan- och bygglagen 7 kap 5 §, vilket innebär att landstinget hänvisar till underlaget inom ramen för sitt regionplaneuppdrag och att kommuner och statliga myndigheter ska använda sig av underlaget i sin planering.

Förvaltningen föreslår att Landsbygds- och skärgårdsstrategin ersätter *Skärgårdspolitiskt program för Stockholms läns landsting* (2010), efter att landsbygds- och skärgårdsstrategin är beslutad och förvaltningen tagit fram ett styrande dokument som konkretiserar landstingets eget arbete samt identifierat relevanta aktörer för att genomföra strategin. Utöver det kommer landstinget att verka för ett fortsatt samarbete med berörda aktörer för att identifiera synergimöjligheter och uppnå ett starkt gemensamt ansvarstagande för genomförandet av strategin.

Stockholms läns landsting har flera roller i förhållande till Stockholms-regionens utveckling, inte minst som regionplaneorgan, och som ansvarig för de fundamentala samhällstjänsterna hälso- och sjukvård, kollektivtrafik i Stockholms län samt att bidra till ett fritt och tillgängligt kulturliv i länet. Landstinget är därmed en av de enskilt viktigaste aktörerna för regionens utveckling och det är angeläget att landstinget planerar sin verksamhet i enlighet med inriktningen i Landsbygds- och skärgårdsstrategin. Förvaltningen ser det därför som önskvärt att landstingsstyrelsen och landstingsfullmäktige i sin beredning av ärendet tydliggör hur nämnder och bolag ska arbeta med genomförandet av strategin.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Genomförandet av Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFS 2050, och därtill hörande strategiska dokument förutsätter att landstinget deltar i arbetet med de regionala prioriteringarna och aktivt följer utvecklingen i regionen. Detta kommer att ta personella och ekonomiska resurser i anspråk vilket ska hanteras inom ramen för av landstingsfullmäktige beslutad budget.

Genomförandet förutsätter också att landstinget beaktar Landsbygds- och skärgårdsstrategi i den långsiktiga planeringen av sin verksamhet. Vilka ekonomiska konsekvenser det innebär beror på landstingets förmåga att, på egen hand och i samverkan med andra berörda aktörer, identifiera och genomföra mål- och resurseffektiva åtgärder. De ekonomiska konsekvenserna påverkas även av vilka åtgärder som vidtas av andra berörda aktörer.

För att landstingets och regionens resurser ska användas effektivt ska landstingets åtaganden i genomförandearbetet vara tydligt kopplade till landstingets uppdrag och väl avvägda i förhållande till landstingets ekonomiska förutsättningar och möjlighet att resurseffektivt påverka måluppfyllelse. Åtgärder och investeringar ska identifieras, prioriteras, beslutas och genomföras inom ramen för landstingets budgetprocess och investeringsprocess.

Hanna Wiik
Förvaltningschef

Christina Larsson
Regionplanerare

Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen

Innehåll

Sammanfattning **3**

Varför en strategi? **4**

Bakgrund 4

Syfte och mål med strategin 4

Vad behöver utvecklas? – Fyra insatsområden **6**

1. Förbättra tillgängligheten 7

2. Utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen 8

3. Stärk det lokala näringslivet 9

4. Utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden 10

Hur når vi dit? **12**

Genomförande 12

Uppföljning 14

Bilaga – underlag till strategin **0**

Regionplanen och andra styrdokument 0

Regionplanen – RUFS 2050 0

Övriga styrdokument 3

Nulägesanalys 4

Analys av landsbygderna 4

Befolkning och bostäder 6

Näringsliv och arbetsmarknad 7

Service och kommunikationer 12

Styrkor, utmaningar och möjligheter 14

Sammanfattning

En levande landsbygd och skärgård är en förutsättning för att Sverige och hela Stockholmsregionen ska utvecklas och för att regionen ska nå visionen i RUFS 2050 – att vara *Europas mest attraktiva storstadsregion*. Landsbygden och skärgården är en resurs för alla invånare i länet, för boende, företagare, besökare och för turister. Genom en Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen vill Stockholms läns landsting främja en hållbar utveckling på landsbygden och i skärgården och stärka kopplingen mellan stad och land. Strategins målår är 2030.

Strategins syfte är att ge vägledning för regionplanering och kommunal översiktsplanering, samt att underlätta samarbete, dialog och samsyn mellan regionala och lokala aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor på landsbygden och i skärgården. Strategin är också ett kunskapsunderlag för landsbygdens och skärgårdens utvecklingspotential, i syfte att främja en positiv utveckling.

Fyra insatsområden har identifierats för att utveckla möjligheterna att bo och verka på landsbygden och i skärgården. Insatsområdena är att

1) förbättra tillgängligheten
2) utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen
3) stärka det lokala näringslivet
4) utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden.

Inom varje insatsområde finns delstrategier som beskriver åtgärder som tar tillvara styrkor, möjligheter och utmaningar på landsbygden och i skärgården. Det handlar bland annat om

- transportsamverkan och utveckling av vägnätet
- kollektivtrafik på land och vatten
- säkerställande av godstransporter och farleder
- en utbyggnad av bredband och mobiltäckning
- en sammanhållen bebyggelse
- förbättrad tillgång till service, skolsamverkan och kulturliv
- ett gott företagsklimat och förbättrade företagsnätverk
- en satsning på gröna näringar, diversifiering, förädling och närproducerat
- bevarande av värdefull jord- och skogsbruksmark, stärkt fiskenäring och produktion av biobränslen
- en utvecklad kommersiell service, samt besöksnäring och turism
- bevarande av värdefulla natur-, kultur- och rekreationsområden, samt strandskyddslagstiftning
- minskad miljöbelastning, övergödning, förorening och nedskräpning i mark, vatten och hav

Prioriteringarna som har identifierats är inte rangordnade sinsemellan utan de är alla starkt beroende av varandra. Det är samspel, samarbeten och samverkan som gör att landsbygd och skärgård kan utvecklas med egen kraft och samtidigt dra nytta av närheten till en storstadsregion.

Genomförande och uppföljning. Strategin genomförs tillsammans med den regionala utvecklingsplanen, RUFS 2050. En uppföljning ska göras med tydliga och mätbara mål och i dialog med berörda aktörer. Det finns framtidsfrågor och ett behov av mer kunskap om ekonomiska, ekologiska och sociala förhållanden på landsbygden och i skärgården. Genom fördjupad kunskap kan stödåtgärder ge bättre verkan och olika samverkansprojekt får bättre effekt och kan därmed bidra till en hållbar utveckling.

Underlag till strategin är olika styrdokument som landsbygdsprogrammet, den nationella och regionala livsmedelsstrategin samt en nulägesanalys som genomfördes av landstinget 2016. Med utgångspunkt från Tillväxtverkets definitioner av tätortsnära landsbygd, landsbygd och skärgård (glesbygd) visar analysen i korthet att landsbygden i princip växer i samma takt som övriga länet, medan den tätortsnära landsbygden växer klart snabbare och skärgården långsammare än övriga länet. Analysen baseras även på en SWOT-analys som genomfördes av länsstyrelsen 2013, dialog med verksamma aktörer samt workshoppar. Lokala nätverk, småföretagande, entreprenörskap, diversifierat lantbruk, livsmedelsproduktion med starka mervärden, gårdsstruktur, hästnäring, naturvärden, kulturmiljöer, turism och stora boendekvaliteter är några av de viktigare styrkorna, medan infrastruktur, kollektivtrafik, bredband, serviceutbud, exploateringstryck och dyr mark är några av utmaningarna. Utvecklingspotentialen beror på en kombination av unika kvaliteter, styrkor och utmaningar.

Varför en strategi?

En attraktiv och livskraftig landsbygd och skärgård är en förutsättning för att Stockholmsregionen ska nå visionen i RUFS 2050 – att vara Europas mest attraktiva storstadsregion. Landsbygden och skärgården är en resurs för alla invånare i länet, för boende, besökare och för turister. Genom en Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen vill Stockholms läns landsting främja en hållbar utveckling på landsbygden och i skärgården och stärka kopplingen mellan stad och land.

Bakgrund

Urbanisering, globalisering och digitalisering är några av vår tids stora trender. En konsekvens av det är att allt fler diskuterar landsbygdens framtid. Vad har landsbygden för roll och hur kan den utvecklas? Hur stärker vi kopplingen mellan stad och land? Bakgrunden till uppdraget att ta fram en landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen är att landstinget ser ett ökat behov av att lyfta landsbygdens och skärgårdens särskilda utmaningar och möjligheter. De drygt 160 000 invånare som bor utanför tätorterna i regionen utgör landets tredje största landsbygdsbefolkning.

Landstingsfullmäktige gav 2014 landstingets tillväxt- och regionplanenämnd i uppdrag att ta fram en landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholms län. Rollen som regionplaneorgan innebär att landstinget bidrar med en helhetssyn på länets utveckling, vilket ökar möjligheten för stad, landsbygd och skärgård att dra nytta av varandra. Strategin ska belysa landsbygdens och skärgårdens specifika förutsättningar och samtidigt ta hänsyn till länet som helhet. Strategin är ett fristående dokument med grund i den nya regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS 2050. Landsbygds- och skärgårdsstrategins målår är 2030. Precis som RUFS 2050 riktar sig strategin till länets kommuner och andra berörda aktörer, däribland landstingets egna verksamheter.

Landsbygds- och skärgårdsstrategin utgår från en aktuell nulägesanalys av landsbygden och skärgården i Stockholms län. I nulägesanalysen används Tillväxtanalys definitioner för landsbygd, vilka baseras på avståndet till närmsta tätort och delas upp i tätortsnära landsbygd, landsbygd och glesbygd. Då endast öar utan fast förbindelse i Stockholms län hamnar i kategorin glesbygd, kallas glesbygden i detta dokument för skärgård. Nulägesanalysen baseras på workshoppar med deltagande från bland annat landsbygds- och skärgårdskommuner i Stockholms län, länsstyrelsen, SIKO, Stockholm Archipelago, Skärgårdsstiftelsen, Företagarna och LRF. Även kunskapsunderlag från arbetet med RUFS 2050 och tidigare rapporter från landstinget, länsstyrelsen och kommunerna har använts. Andra underlag som har använts är den parlamentariska landsbygdskommitténs betänkande, landsbygdsprogrammet och förslaget till den regionala livsmedelsstrategin för Stockholms län. I genomförandet av landsbygds- och skärgårdsstrategin ingår att hitta synergier och samverkansmöjligheter med berörda aktörer för en hållbar utveckling.

Syfte och mål med strategin

Strategins syfte är att ge vägledning vid regionplanering och kommunal översiktsplanering, att underlätta samarbete, dialog och samsyn mellan regionala och lokala aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor på landsbygden och i skärgården, samt att vara ett kunskapsunderlag för landsbygdens och skärgårdens utvecklingspotential, för att främja en positiv och hållbar utveckling.

Strategin har status som planeringsunderlag enligt plan- och bygglagen 7 kap 5 §. Det innebär att landstinget hänvisar till underlaget inom ramen för sitt regionplaneuppdrag och att kommuner och statliga myndigheter ska använda sig av underlaget i sin planering. **Strategins mål** är att stärka möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården i Stockholms län. Fokus ligger därför på frågor som rör bostäder, service, kommunikationer och arbetstillfällen. Landsbygds- och skärgårdsstrategins målår är 2030.

Genomförandet av strategin är kopplat till genomförandet av RUFS 2050. Det innebär att strategin bidrar till att uppnå målen i RUFS 2050 och att RUFS 2050 i sin tur bidrar till strategins mål – att stärka möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården.

Sammanfattningsvis är landsbygds- och skärgårdsstrategin

- ett planeringsunderlag som ska fungera som en fördjupning av landsbygds- och skärgårdsfrågor i regionplanen RUFS 2050 och ge vägledning till kommunernas översiktsplanering samt i regionala utvecklingsfrågor fram till år 2030
- ett visionsdokument som ska underlätta samarbete, dialog och samsyn mellan regionala och lokala aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor på landsbygden och i skärgården
- ett kunskapsunderlag som ska beskriva landsbygdens och skärgårdens faktiska förutsättningar att utvecklas.

Landsbygds- och skärgårdsstrategin är däremot *inte*

- ett juridiskt bindande dokument som styr exempelvis detaljplaner, strandskydd eller naturreservat
- ett investeringsbeslut som styr hur offentliga medel ska fördelas i länet
- en forskningsrapport eller en vetenskaplig studie.

Vad behöver utvecklas? – Fyra insatsområden

Fyra insatsområden för att utveckla möjligheter till att bo och verka på landsbygd och skärgård har identifierats. Insatsområdena är: förbättra tillgängligheten, utveckla levande lokalsamhällen, stärk det lokala näringslivet samt utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden. Inom varje insatsområde finns delstrategier som beskriver åtgärder som tar tillvara styrkor, möjligheter och utmaningar på landsbygden och i skärgården. De identifierade prioriteringarna är inte rangordnade och en symbios kring olika insatser är viktig för en hållbar och långsiktig utveckling.

Figur X. Landsbygds- och skärgårdsstrategins fyra insatsområden.

Den regionala utvecklingsplanens, RUFS 2050, vision är att Stockholms län ska vara *Europas mest attraktiva storstadsregion*. För att ange riktningen för regionens arbete fram till 2050 finns fyra långsiktiga mål. Strategins fyra insatsområden samspelar med de fyra långsiktiga målen i regionplanen – RUFS 2050. 1) *Förbättra tillgängligheten* i landsbygd och skärgård för att skapa en *Tillgänglig region med god livsmiljö*. 2) *Utveckla levande lokalsamhällen* för att bidra till en *Öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region*. 3) *Stärk det lokala näringslivet* så att länet blir en *Ledande tillväxt- och kunskapsregion*. 4) *Utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden* för att bidra till *En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp*.

Tabell X. Landsbygds- och skärgårdsstrategins fyra insatsområden är koordinerade med RUFS fyra långsiktiga mål.

Fyra långsiktiga mål **RUFS 2050**	Fyra insatsområden **Landsbygds- och skärgårdsstrategin**
1. En tillgänglig region med god livsmiljö	1) Förbättra tillgängligheten
2. En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region	2) Utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen
3. En ledande tillväxt- och kunskapsregion	3) Stärk det lokala näringslivet
4. En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp	4) Utveckla natur-, kultur-, rekreationsvärden

1. Förbättra tillgängligheten

Det är angeläget att öka möjligheterna för landsbygdens och skärgårdens befolkning och företag så de kan nå och ta del av utbudet i regionens serviceorter och tätorter. På samma sätt är det viktigt att övriga delar av regionen, men också resten av Sverige och världen, kan ta del av landsbygdens och skärgårdens erbjudanden. Stockholms läns landsbygd och skärgård har unika förutsättningar genom tillgången till Sveriges största marknad inom en relativ närhet, där tvärgående förbindelser är ett viktigt komplement till stråken till och från tätorterna. Goda kommunikationer skapar också möjligheter för en utökad samverkan inom landsbygd och skärgård. Land- och vattenvägar måste hållas tillgängliga för en regional försörjning av gods, varor, maskiner, energi, avfall och annat som kräver tunga transporter. Att underhålla och komplettera den befintliga infrastrukturen, samt öka tillgängligheten med kollektivtrafik och möjligheten att kombinera olika transportslag, är en viktig förutsättning för ett så snabbt, smidigt och hållbart resande som möjligt. Här behövs det ett utvecklat samarbete för trafikplanering och en beredning som säkrar att planering och prioriteringar görs för landsbygdens och skärgårdens investeringar. I takt med digitaliseringen av samhället är det också grundläggande att invånare, företagare och offentlig sektor har tillgång till både fast och mobil bredbandsuppkoppling med höga överföringshastigheter.

Fram till 2030 är det framför allt viktigt att prioritera följande:

- **Transportsamverkan** skapas genom att kombinera olika transportslag och att tänka på ”hela resan”. Förutsättningar för en samverkan mellan land- och sjötransporter ska uppmärksammas och planeras gemensamt av berörda kommuner och trafikhuvudmän.
- **Regionala och nationella vägnät** i länets ytterområden säkerställs i samverkan mellan kommuner, Trafikverket och regionala trafikhållare. Drift och vidmakthållande av väg bör lyftas, särskilt för vägar med kollektivtrafik och tunga transporter av exempelvis livsmedel, men även för privatbilism i glesbebyggda områden. Vägnätet som helhet bör dimensioneras och underhållas för att möta bärighetskrav och funktionalitet för de allt högre fordonsvikterna på lastbilar.
- **Kollektivtrafiken på land** ska utvecklas och prioriteras i landsbygdsnoder, serviceorter och replipunkter. Nya tekniker för resande, nya typer av fordon och mobilitetstjänster och anropsstyrd kollektivtrafik ska främjas där resandeunderlaget är litet.
- **Kollektivtrafik på vatten** ska utvecklas i skärgården och de inre vattenvägarna. Skärgårdstrafiken ska moderniseras och integreras med det övriga kollektivtrafiksystemet. Fartyg i linjetrafik ska ha företräde vid bryggor och kajer. Nya smarta system för sjötaxi och hyrbåtar behöver utvecklas. För kärnöarna ska en bastrafik säkerställas som gör det möjligt att resa till och från fastlandet varje dag, året runt.
- **Replipunkter** kopplar kollektivtrafiken till sjöss till snabba landförbindelser. Vägförbindelser mellan replipunkter och kommuncentrum respektive den centrala regionkärnan bör vara goda och ha kort restid. Vid replipunkterna bör det reserveras utrymme för vänd- och lastningsplatser, parkering, bryggor samt terminaler för gods och passagerare.
- **Pendlingsparkeringar** för bilar, cyklar och båtar bör byggas ut kring strategiska kollektivtrafikhållplatser och replipunkter där så är möjligt med hänsyn till andra allmänna intressen.
- **Godstransporter** säkerställs genom ett effektivt vägnät, farleder, hamnar och smarta tekniklösningar. En samordning mellan godsaktörer underlättar godstransporterna.
- **Bredband** är en förutsättning för att bo, verka och besöka landsbygd och skärgård och ska vara utbyggt till kärnöar, landsbygdsnoder och serviceorter. En utbyggnad av snabbt bredband ska ske till alla hushåll och arbetsplatser vid utpekade, prioriterade bebyggelseområden. Planeringen och placeringen av bredband bör samordnas med utbyggnaden av annan teknisk infrastruktur som vägar, energisystem, vatten och avlopp. Offentliga myndigheter bär ansvar för bredbandsutbyggnaden för att göra den likvärdig i utpekade geografiska områden och måste verka för att underlätta genomförandet av privata initiativ.
- **Mobiltäckning** ska säkerställas i hela landsbygden och skärgården.

2. Utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen

Landsbygden och skärgården erbjuder boendemiljöer i världsklass. Ett vackert natur- och kulturlandskap tillsammans med nära lokala samhällen och gemenskaper erbjuder goda livskvaliteter. Det krävs dock insatser för att fler grupper ska ha möjlighet att besöka, bosätta sig eller bo kvar på landsbygden och i skärgården. Det gäller exempelvis personer med varierad bakgrund och ursprung, unga vuxna och kvinnor. Därigenom utökas även underlaget för lokal service, samtidigt som kund- och rekryteringsbasen för landsbygdens och skärgårdens företag stärks. Byggandet bör särskilt inriktas till utpekade utbyggnadsområden, kärnöar, landsbygdsnoder och serviceorter för att skapa ett serviceunderlag och möjligheter till utveckling. Byggande och serviceverksamhet kan med fördel kombineras med insatser för att skapa ökad sammanhållning och attraktivitet. En flexibilitet i såväl befintlig som nytillkommen byggnation planeras för olika användningsområden och en ökad nytta. Exempelvis har skolorna en central roll som platser för möten och samverkan och de kan nyttjas i flera avseenden och för olika funktioner.

Fram till 2030 är det framför allt viktigt att prioritera följande:

- **Ny bebyggelse** på landsbygden och i kust- och skärgårdsområdet är viktig för utvecklingen. Den ska koncentreras till kärnöar, landsbygdsnoder och serviceorter, anknyta till redan bebyggda områden och planeras som permanentbebyggelse. En sammanhållen bebyggelse och bykvalitet ska eftersträvas för att möjliggöra en hållbar samhällsutveckling, bevara natur- och kulturvärden, värdefull jord- och skogsbruksmark samt se till en långsiktig VA- och kollektivtrafikförsörjning. En utspridd bebyggelse ska undvikas. Ny bebyggelse vid ej utpekade bebyggelseområden ska vara av stor vikt för hållbar utveckling, exempelvis företagande och service. Ny bebyggelse bör inte lokaliseras till områden av riksintresse för försvaret eller luftfarten och den bör planeras för en flexibel användning.
- **Nya bostäder** på landsbygden och på öar med fast förbindelse bör planeras som permanentbebyggelse och lokaliseras efter sådana förutsättningar. Omvandling av fritidshus till permanentbostäder ska prioriteras i och kring utpekade utbyggnadsområden, det vill säga samlad bebyggelse på kärnöar, replipunkter, landsbygdsnoder och serviceorter. Bostadsutbudet och bostadsmarknaden bör breddas. Det är också viktigt att möjliggöra hyresrätter, trygghetsboenden och äldreboenden i utpekade utbyggnadsområden. Flexibla bostadsformer som kan användas för olika ändamål bör utvecklas.
- **Fritidsbebyggelse** tillkommer enbart som en mindre komplettering av befintlig bebyggelse.
- **Bebyggelse i skärgården** ska vara ansluten till ändamålsenliga anläggningar för vattenförsörjning och avloppshantering. I omvandlingsområden bör avvägningar mellan lokala och regionala lösningar för vatten och avlopp göras utifrån platsens lokala förutsättningar.
- **Kärnöar i skärgården**, hit koncentreras ny bebyggelse och verksamheter och trafiksatsningar görs i befintliga bebyggelsecentrum och samhällen. Kärnöarna bör ha ett varierat utbud av bostäder för permanentboende, service och kollektivtrafik.
- **Öar utan fast förbindelse** kan få ny bebyggelse i anslutning till befintlig bebyggelse om det finns en ändamålsenlig VA- och kollektivtrafikförsörjning.
- **Landsbygdsnoder** ska ha god kollektivtrafikförsörjning och en ändamålsenlig infrastruktur med service, mötesplatser, bredband och kommunalt vatten och avlopp. Ny bebyggelse bör planeras som permanentbebyggelse och vara sammanhängande för att främja service och näringsliv, samt ha blandade funktioner för olika grupper och åldrar.
- **Serviceorter** bör ges goda kollektivtrafikförbindelser, grundläggande service och ändamålsenliga VA-lösningar. En del av landsbygdens nya bostäder och lokaler kan tillkomma i serviceorterna.
- **Förskolor och skolor** med god kvalitet och väl fungerande skolskjutsar är en viktig förutsättning för landsbygdens och skärgårdens utveckling. Förskolor och skolor lokaliseras till kärnöar, landsbygdsnoder och serviceorter. Permanentboende skapar underlag för skolans verksamhet, särskilt i skärgården. Skolan har potential att bli ett nav för bygdens utveckling och kan utökas till lokala utbudspunkter för service och samverkan. Skolorna är beroende av ett snabbt bredband för bland annat fjärrundervisning. Fjärrundervisningen bör utvecklas och regelverk och metoder anpassas efter de lokala förutsättningarna.
- **Sjukvård och äldreomsorg** måste ha en säkerställd tillgänglighet på landsbygden och i skärgården. Tillgängligheten till primärvård och akutsjukvård, till exempel i form av läkarbåt och ambulanshelikopter, ska vara god. Fler eHälsotjänster gör det lättare att hitta rätt i vården och för vårdgivarna att samverka

kring patienter med längre avstånd till vård. En samordning och tydligare koordination gör att den vård patienten får är väl strukturerad och att oplanerade akutbesök undviks. Viss äldreomsorg kan med fördel kombineras med andra servicefunktioner på platsen.

- **Kulturlivet** och de fritidsaktiviteter som erbjuds bygger i huvudsak på engagemanget från föreningslivet i bygderna. Ökad tillgänglighet och deltagande i kulturlivet samt utvecklade digitaliseringslösningar öppnar upp för ett utvecklat kulturliv. Även den deltidsboende befolkningen bör beaktas som ett underlag för kulturlivet.

3. Stärk det lokala näringslivet

Frånvaron av stora offentliga och privata arbetsgivare innebär att framgångsrika entreprenörer och småföretag har en central betydelse för jobb och försörjning på landsbygd och i skärgård. Inom flera branscher kan tillsyn, förståelse för och efterlevnad av lagar och regler, liksom ansökningsförfaranden för bygglov och andra tillstånd vara både tids- och arbetsmässigt krävande. Det är inte sällan entreprenörer är tvungna att idka verksamheter inom flera områden, vilket gör processerna än mer krävande. Möjligheterna att förenkla regelefterlevnaden och kontakterna med myndigheter för företagare bör ges hög prioritet.

Produktion av ekosystemtjänster i form av energi, råvaror och mat behöver säkerhetsställas för att utveckla energi- och livsmedelsförsörjningen i övergången till ett mer biobaserat samhälle. Det gröna näringslivet och landsbygden i Stockholms län får ökad betydelse i ett resilient livsmedels-, material- och energiförsörjningsperspektiv, såväl regionalt som nationellt. En ökad lokal produktion av livsmedel, material och bioenergi bidrar också till att sänka nettokoldioxidutsläppen i länet och i världen.

Det är viktigt att stödja en generationsväxling och på så vis bidra till verksamheters fortlevnad samt en mer blandad åldersfördelning inom näringslivet. Ett strategiskt arbete för ökad jämställdhet och utjämnad demografi är en tillväxtfråga som bör utvecklas för att gynna en hållbar utveckling. Att stärka rekryteringsmöjligheterna och kopplingarna till den regionala marknaden är också viktigt för landsbygdens och skärgårdens företag och är i hög grad knutet till frågan om ökad tillgänglighet. Att säkerställa ett lokalt utbud av offentlig och kommersiell service samt fungerande godstransporter är avgörande för utvecklingen av attraktiva och livskraftiga miljöer. Genom förnyelse, innovation och samverkan kan besöksnäringen utveckla sitt utbud och därmed erbjuda förlängda säsonger och större variation av aktiviteter över året.

Fram till 2030 är det viktigt att framför allt prioritera följande:

- **Främja småföretagandet,** där regelutformning, tillståndsgivning, tillsyn, information och lyhördhet är vitala utgångspunkter för att underlätta vardagen för landsbygdens och skärgårdens näringsliv. Inom regionala skärgårds- och landsbygdssamarbeten bör uppmärksamhet ägnas åt företagsklimat och intressebevakning för skärgårdens och landsbygdens näringsliv. Kunskaps- och erfarenhetsutbyte för att möjliggöra och förenkla företagande i perifera lägen i regionen ska vara en given metod för offentliga aktörer.
- **Gröna och blå näringar** bör ta tillvara närheten till storstadens köpkraft genom att satsa på hållbart lantbruk, livsmedelsförädling, fiske, bioenergi och djurhållning. Marknaden för lokala produkter och livsmedel som är närproducerade, miljö- och kvalitetscertifierade och framtagna med särskilt god djuromsorg bör utvecklas. Hybrider mellan småskalig matproduktion och modern, tekniskt innovativ livsmedelsproduktion bör utvecklas. Det finns en potential i att utveckla exportmognaden för näringar som är kopplade till besöksnäringen, exempelvis genom stödinsatser för marknadsföring. Möjligheterna att involvera fler grupper av invånare och därmed öppna upp för nya matkulturer, odlingssätt och arbetsresurser inom de gröna näringarna och livsmedelsförädlingen bör tas tillvara.
- **Jordbruket** ska ges förutsättningar att utvecklas på ett ekonomiskt, teknologiskt, socialt och miljömässigt hållbart sätt samtidigt som regionen växer**.** Värdefull jordbruksmark, särskilt naturbetesmark och åkermark i klass 3–5 i åkermarksgraderingen, bör inte bebyggas. I de fall jordbruksmark ändå övervägs för exploatering ska detta ske i särskilt utpekade områden och främja ett väsentligt samhällsintresse som inte kan tillgodoses på annat sätt. Lantbruk ska i möjligaste mån vara kretsloppsanpassat, samt återvinna och återanvända avfall och näringsämnen. Åtgärder som minskar näringsläckage till grundvatten, sjöar och hav ska vidtas. Former för att säkerställa tillgången på betesdjur till betesmarkerna bör utvecklas.

- **Skogsbruket** ska bedrivas hållbart för att bevara biologisk mångfald, god vattenkvalitet och skogens kulturarv samt värna skogens sociala värden. Skogens potential att ersätta fossila material och bränslen ska lyftas. Länets skogar bör få en än mer framträdande roll i länets klimat- och landsbygdsarbete. Skogsmarkens bruksvärde beaktas på liknande sätt som jordbruksmarken när det finns ett exploateringsintresse.
- **Fisket** bör utvecklas som småskaligt yrkesfiske, vilket kan ge ett större förädlingsvärde som är kopplat till besöksnäringen och storstadens efterfrågan på närproducerade livsmedel. Skärgårdsfisket kan kombinera förädling, fritidsfiske och turistverksamhet. Regelbördan för det småskaliga yrkesfisket bör minska så att den småskaliga fiskerinäringen kan fortleva i regionen. Fisket ska bedrivas utifrån kunskap om havsmiljö och hållbara fiskbestånd. Övergödningen måste minska och det är viktigt att säkra förvaltning och kunskap kring bestånd och biodiversitet av arter i Östersjön.
- **Biobränslen** som är närproducerade kan vara en möjlighet att stärka landsbygdens affärsmöjligheter. Framväxten av en hållbar råvaru- och energiförsörjning ska stimuleras.
- **Kommersiella och offentliga serviceverksamheter** samlas i och kring landsbygdsnoder, serviceorter och på kärnöar. Den deltidsboende befolkningen bör också beaktas som ett underlag för service. Verksamheter bör ses som potentiella arenor för varierad verksamhet och bör i största möjliga mån nyttjas som platser för samverkan och andra flexibla funktioner.
- **Turism, friluftsliv och besöksnäring** bör utvecklas i kollektivtrafiknära lägen. Säsongsförlängning och säsongsutveckling behöver prioriteras för att möjliggöra utvecklingen, inte minst i skärgården, exempelvis genom nya rekreationsformer, natur- och äventyrsturism, hotell- och boendekoncept och event. En hållbar besöksnäring kräver en god ekonomisk bärkraft och att arbetstillfällen och inkomster kommer närområdet till del. Inom detta område finns en särskild potential i en ökad samverkan, både för utveckling av utbud, destinationer, aktiviteter och marknadsföring. Utvecklingen av besöksnäringen ska underlättas genom ett kunskapsutbyte i befintliga nätverk. Arbetet inom befintliga nätverk för att attrahera besökare bibehålls och utvecklas samt kompletteras med strategier för att öka medvetenheten i Stockholms län, i Sverige och internationellt.
- **Varvs- och rederinäringen samt hantverks- och byggnationsnäringen** är viktiga för att transporter, konstruktioner och reparationer ska fungera i skärgården för såväl permanent- som deltidsboende, men även för besöksnäringens tillgänglighet till skärgården. Det är viktigt att säkerställa verksamheternas fortlevnad.
- **Mark- och äganderätten** för länets lantbruksföretag respekteras i samspel med allemansrätten.
- **Lokal upphandling**, i synnerhet offentlig, bör användas som en drivkraft för lokal näringslivsutveckling.
- **Samverkan** mellan näringsliv, transportsektorn, kollektivtrafiken och andra berörda aktörer ska utvecklas. Förenklade beslutsprocesser och regelverk är viktiga för näringslivets samverkan och utveckling. Befintliga samarbeten bör vara en grund för denna insats. Skolornas samverkan med företag och föreningar i bygden bör öka genom att bland annat upplåta lokaler, teknik och kompetens för kunskapsförmedling.

4. Utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden

De höga natur- och kulturvärdena på landsbygden och i skärgården är en förutsättning för boende, verksamhet, rekreation och friluftsliv. Detta innefattar allt från vardagsrekreation, promenader och lek nära bostaden, till vandring, vattenaktiviteter, utflykter och naturturism. Landsbygd och skärgård i Stockholms län erbjuder ett landskap i världsklass för permanentboende, sommargäster och turister. Natur-, kultur- och rekreationsvärden behöver säkerställas för att landsbygdens och skärgårdens långsiktiga attraktivitet och hållbarhet ska bibehållas. I detta ingår även att minska miljöbelastningen från hushåll, verksamheter, besöksnäring och transporter, samt att slå vakt om den värdefulla jordbruksmarken och viktiga skogsbruksområden. Avvägningen och balansen mellan naturvärden, kulturvärden, rekreation, jordbruk, skogsbruk och byggande görs främst inom den regionala och kommunala planeringen, i dialog med berörda aktörer och myndigheter.

Fram till 2030 är det framför allt viktigt att prioritera följande:

- **Vatten och avlopp** ska lösas på lokal och regionala nivå. Småskaliga lösningar för enskilda avlopp eller grupper av hushåll ska möjliggöras. Ny bebyggelse bör endast tillkomma om det går att säkerställa att hänsyn tas till vattenkvaliteten i vattendrag och grunda havsvikar. Där sötvattentillgången är otillräcklig eller där det inte finns bra avsaltningsanläggningar eller vattenledningar från fastlandet bör ny bebyggelse begränsas. Nya innovativa lösningar bör utvecklas för avlopp, sötvatten och avsaltningstekniker. Övergödningsproblematiken måste motverkas. Det krävs insatser för hantering av toalettavfall från transportabla enheter, som båtar, och standarden på enskilda anläggningar för avlopp ska vara fullgod.
- **Viltvård** har stor betydelse för lokal miljö, lokala biotoper, näringsliv samt liv och leverne. Skyddsjakt på exempelvis invasiva arter som skarv och vildsvin möjliggör en begränsning av dessa bestånd. Därmed kan åverkan på natur- och kulturmiljöer begränsas och fisket skyddas. Kunskapsutbyte, samordning och samsyn hos berörda parter är vitalt för att nå ett hållbart förhållningssätt.
- **Natur- och rekreationsområden** som är sammanhängande och har stora värden bör bevaras. Allmänhetens tillgänglighet till gröna kilar, gröna värdekärnor och andra värdefulla områden samt stränder värnas, särskilt kring Mälaren och i kust- och skärgårdsområdet. Ny bebyggelse, anläggningar och verksamheter som påverkar stora samlade rekreations-, natur- och kulturvärden, gröna kilar och gröna värdekärnor negativt bör undvikas. Rekreationsområden vårdas och utvecklas alltid i samråd med markägare.
- **Värdefulla natur- och kulturmiljöer** ska vårdas och restaureras. Större utbyggnader och etablering av störande verksamhet undviks i stora, opåverkade och tysta områden. Småskalig jordbruksmark i skärgården bör utvecklas både för jordbruksnäringen och för att bevara det gamla kulturlandskapet. Stränder bör vara tillgängliga för allmänheten. Naturreservat ska skyddas och förvaltas enligt fastställda vårdplaner.
- **Ytterskärgårdens karaktär** av ett ostört natur- och kulturlandskap ska bevaras. Nya byggnader ska undvikas helt och obebyggda öar ska förbli obebyggda.
- **Strandskyddets** utformning och tillämpning kan i vissa fall vara hindrande för utveckling av skärgårds- och landsbygdssamhällen, enligt miljöbalken (7 kap. 18 c–d §), ges dispens, för att bland annat, tillgodose ett annat mycket angeläget allmänt intresse. Byggandet av permanentbostäder vid samlad bebyggelse på kärnöar, i landsbygdsnoder, serviceorter och replipunkter kan anses vara ett angeläget allmänt intresse, liksom lokaler för verksamheter med stor allmän nytta.
- **Miljöbelastningen,** framför allt övergödning, erosion, nedskräpning och buller, ska minska med hjälp av samverkan och insatser på lokal, kommunal och regional nivå. Undervattensmiljön har stor betydelse för utvecklingspotentialen i skärgården och bör närmare utredas och uppmärksammas.
- **Energiproduktion** bör utvecklas genom småskaliga lösningar som exempelvis förnybar solenergi, vindkraft, vågkraft och biobränsleanläggningar.
- **Förnybara och återvunna material** som trä, lera och grön betong bör främjas i byggandet.

Hur når vi dit?

Strategin har utarbetats i linje med den regionala utvecklingsplanen RUFS 2050, samordnas med övriga regionala strategier och utförs i samverkan med berörda aktörer på lokal, regional och nationell nivå, genom bland annat stärkta kopplingar mellan olika lokala och regionala samverkansforum. Uppföljning ska göras utifrån tydliga och mätbara mål i dialog med berörda myndigheter och lokala aktörer. Det finns framtidsfrågor och behov av mer kunskap om de ekonomiska, ekologiska och sociala förhållandena på landsbygden och i skärgården. Med fördjupad kunskap kan stödåtgärder och olika samverkansprojekt få starkare verkan och bättre effekt och därmed bidra till en hållbar utveckling på landsbygden och i skärgården.

Genomförande

Landsbygds- och skärgårdsstrategin ska fungera som ett vägledande dokument för regionala aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor i Stockholms län. Strategins genomförande är kopplat till genomförandet av RUFS 2050, vilket innebär att den bidrar till att uppnå målen i RUFS 2050 som i sin tur bidrar till strategins syfte – att stärka möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården. Landsbygds- och skärgårdsstrategin är också koordinerad med landstingets Klimatfärdplan (2017), Kulturstrategi (2017), Godsstrategi (2017), Regionalt trafikförsörjningsprogram (2017) och Framtidsplan för hälso- och sjukvården (2011).

Strategin har status som planeringsunderlag enligt plan- och bygglagen 7 kap 5 §. Det innebär att landstinget hänvisar till underlaget inom ramen för sitt regionplaneuppdrag och att kommuner och statliga myndigheter ska använda sig av underlaget i sin planering.

De föreslagna insatserna rör frågor där flera aktörer idag äger olika delar som har betydelse för att nå en regional effekt. Ingen enskild aktör har rådighet över alla de beslut och åtgärder som krävs. I många fall är det avgörande att aktörerna samverkar och söker helhetsperspektiv. Landstinget, kommuner och berörda myndigheter har direkt utpekade ansvarsområden medan andra aktörer kan bidra genom egna initiativ och åtgärder. Strategiska aktörer för strategins genomförande är, bland andra, landsbygds- och skärgårdskommuner i Stockholms län, länsstyrelsen, Trafikverket, organisationer som exempelvis SIKO, Stockholm Archipelago, Skärgårdsstiftelsen, Waxholmsbolaget, Regionala skärgårdsrådet, Exekutivkommittén, Företagarna och LRF, samt boende och näringsidkare. Förutsättningarna för Stockholmsregionen påverkas även av beslut som fattas på nationell och internationell nivå. Det gäller inte minst utformningen av skatter och andra styrmedel som direkt eller indirekt påverkar individer, företag och organisationer i regionen.

Strategin ligger i linje med flera parallella processer, bland annat landsbygdsprogrammet, Stockholm läns handlingsplan för landsbygdsprogrammet och den regionala livsmedelsstrategin för Stockholm län. I genomförandet av landsbygds- och skärgårdsstrategin ingår därför att hitta synergier mellan de olika processerna så att de stärker varandra. Samverkan tar tid, bygger på tillit och relationer och måste vara resurseffektiv. I vissa frågor är det fullgott att ha en samsyn om en gemensam målbild och att aktörerna i sin verksamhet arbetar mot målen utifrån sina respektive ansvar och roller. För andra frågor är det avgörande med ett närmare samarbete och att agera gemensamt för att komma framåt.

Tidigare samverkansprocesser i regionen har visat att några förutsättningar är särskilt viktiga för att nå framgång. Dessa är:

Framgångsfaktor	**Vad innebär det?**
Politisk förankring	En samverkansprocess måste ha en tydlig politisk förankring. Eftersom samarbetet sker i form av nätverk mellan organisationer och bygger på en intressegemenskap kring en eller flera frågor är den politiska styrningen viktig.
Tydlig ledning och organisation	Samverkan behöver ledas operativt och dessutom förankras fortlöpande inom de medverkande

	organisationerna. Ansvar, mandat och resursramar för arbetet behöver klarläggas.
Rätt intressenter	Det är viktigt att rätt aktörer engagerar sig i arbetet. En intressentanalys bör göras i ett tidigt skede för att klarlägga vilka huvudmän och aktörer som blir särskilt viktiga under olika skeden.
Mervärde för medverkande ger ökad uthållighet	Ett personligt engagemang ökar uthålligheten. Professionella kontakter och ny kunskap skapar mervärden för både individen och organisationen samt bidrar till ökad uthållighet.
Bra personliga relationer ger tillit	Det tar tid att etablera en bra plattform för samverkan. Processernas informella karaktär öppnar för personkontakter som skapar tillit, lärande och attitydförändringar.
Transparens och delaktighet	Samverkansprocesser ställer krav på arbetsformer som säkerställer transparens och delaktighet i arbetet. Kommunikationen är central för att skapa delaktighet på flera nivåer i processen.
Konkreta och återkommande resultat	En konkret nytta som avspeglas i effektivare vardagsdrift samt gemensamma synsätt underlättar samverkan med andra. Det är viktigt att det inte dröjer alltför länge innan konkreta resultat nås och att resultat kommuniceras.
Bättre omvärldsorientering	Regionens aktörer behöver delta i och bevaka utvecklingen i andra jämförbara regioner. Samverkansprocesserna leder till ett ökat lärande i form av nya kunskaper och insikter, vilket kan stimulera till nytänkande på respektive aktörs hemmaplan. Lärande, spridning och goda exempel mellan berörda aktörer är en utgångspunkt för att uppnå gott företagsklimat och regelförenklingar samt samordning av EU-projekt och samlingslokaler etc.

För att uppnå en hållbar regional utveckling krävs robusta samverkansformer. Genom dessa kan även aktörernas roller och ansvarsfördelning beskrivas och det fortsatta arbetet planeras. I skärgården finns arenor för samverkan som är mer utvecklade än de på landsbygden. Regionala landsbygdspolitiska arenor måste etableras, landstinget arbetar för inrättandet av ett långsiktigt nätverk kring landsbygdsfrågor för att säkerställa att genomförande och uppföljning inte suboptimeras. En handlingsplan för genomförande och uppföljning ska tas fram i nära samarbete med berörda aktörer.

Landstingets egna verksamheter har stor betydelse för genomförandet av strategin. De innefattar regionplaneringen, kollektivtrafiken, hälsa och sjukvård, kultur samt markägande. För dessa verksamhetsområden finns det flera viktiga regionala strategidokument som bidrar till landsbygds- och skärgårdsstrategins genomförande.

Landstingets förslag till **regional godsstrategi** (2017) har tre strategiska områden: tillgänglig transportinfrastruktur av god kvalitet i hela regionen, urbana miljöer med god och klimatsmart försörjning av varor och material, samt en stärkt förståelse för godstransporternas systemeffekter. Handlingsområden där insatser föreslås för att uppnå strategins intentioner är: samverkan, planering och styrning, infrastruktur för godstransporterna i regionen, effektiv logistik, teknik och innovation, samt ökad kunskap.

Landstingets **Regionala klimatfärdplan** (2017) ska bidra till att samordna och regionalisera nationella, lokala och enskilda satsningar. Sektorer som ingår i färdplanen är byggd miljö, transporter, industri samt jord- och skogsbruk. Arbetet med att ta fram den regionala klimatfärdplanen leds av tillväxt- och regionplaneförvaltningen och länets miljö- och samhällsbyggnadsråd.

Landstingets **Regionala trafikförsörjningsprogram** (2017) beskriver utvecklingen av kollektivtrafiken. Programmet har mål om ett ökat kollektivt resande, ett smart kollektivtrafiksystem och en attraktiv region. Regionens tillväxt ställer krav på att kollektivtrafiken kan utvecklas i samma takt och att hela transportsystemet planeras så att ett kollektivt resande kan främjas framför privatbilism. Kollektivtrafiken ska utvecklas på ett sätt som hushåller med samhällets resurser. Den ska vara miljöanpassad, säker och resurseffektiv. Kollektivtrafiken ska bidra till ökad jämlikhet och jämställdhet genom att skapa tillgänglighet till arbete, service och fritidsaktiviteter utifrån olika behov och förutsättningar. Trafikförvaltningen inom landstinget har det övergripande ansvaret för SL-trafiken. **Waxholmsbolaget** ansvarar för den kollektiva landstingssubventionerade sjötrafiken i Stockholms skärgård och hamnar och ska utforma sjötrafiken för en levande skärgård året runt. Färdtjänsten är också en del av Stockholms läns landstings kollektivtrafik och riktar sig till personer med funktionsnedsättning. En utvecklad kollektivtrafik är central för att genomföra landsbygds- och skärgårdsstrategin.

Landstingets **Framtidsplan för hälso- och sjukvården** (2011) beskriver mål och strategier för länets framtida hälso- och sjukvård. Stora satsningar görs på bättre lokaler och moderna arbetsmetoder. Sjukhusen rustas upp och byggs ut. Fler eHälsotjänster gör det lättare för invånarna att hitta rätt i vården och för vårdgivare att samverka runt patienten. Genom ett så kallat vårdnätverk sätts individen i centrum och vården samarbetar i högre utsträckning än idag. Husläkaren får en tydligare roll som koordinator och ser till att den vård patienten får är väl strukturerad och att oplanerade akutbesök undviks. Tillgång till en bra hälso- och sjukvård är nödvändig för landsbygds- och skärgårdsutvecklingen och strategins genomförande.

Som vägledning för utvecklingen av kulturen i länet beskriver landstingets **Kulturstrategi** (2017) det övergripande arbetet med kulturfrågor på regional nivå. Den pekar ut viktiga områden för landstingets kulturpolitiska prioriteringar och är en strategisk vägvisare. För det mer konkreta arbetet inom olika delar används andra dokument så som landstingets kulturnämnds årliga mål- och budgetdokument.

Skärgårdsstiftelsen är en viktig aktör för skärgårdens verksamheter, besökare och boende. Stiftelsen som till stor del finansieras av landstinget är en stor markägare och förvaltare och skapar därmed förutsättningar för turism och friluftsliv genom att låta entreprenörer driva vandrarhem, restauranger, stugbyar och hotell i sina byggnader.

Genom strategisk bidragsgivning ur det regionala **hållbarhets- och skärgårdsanslaget** kan landstinget lämna bidrag till projekt och andra aktiviteter som är av allmänt intresse och som bidrar till en hållbar utveckling i regionen, samt värnar om och utvecklar regionens skärgård. Utgångspunkten för bidragsgivningen inom det regionala hållbarhets- och skärgårdsanslaget är landstingets mål och budget, samt landstingets roll och ambitioner i överensstämmelse med den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS 2050. Kriterierna för bidrag beskrivs i Riktlinjer för det regionala hållbarhets- och skärgårdsanslaget (2017). Andra stöd som kan bidra till strategins genomförande är **landsbygdsprogrammet** och **havs- och fiskeriprogrammet** som administreras av länsstyrelsen, samt olika typer av jordbrukarstöd som administreras av Jordbruksverket.

Uppföljning

För att säkerställa att landsbygds- och skärgårdsstrategin genomförs och får önskad effekt behöver den följas upp. En viktig utgångspunkt är uppföljningen av RUFS 2050 och dess delmål.

Ett system för uppföljning av landsbygds- och skärgårdsstrategin som innehåller nedanstående komponenter bör preciseras:

- Tydliga och mätbara mål
- Ansvariga aktörer
- Tidsintervall för uppföljningen
- Hur uppföljningen ska presenteras

Landsbygds- och skärgårdsstrategin ska utvärderas kontinuerligt tillsammans med regionens aktörer. När strategin har antagits identifieras, analyseras och prioriteras det fortsatta utredningsbehovet tillsammans med de berörda aktörerna. Landstingets samverkan i forum – som Skärgårdssamarbetets exekutivkommitté, Det regionala skärgårdsrådet, Nordiska skärgårdssamarbetet, Ö för Ö med flera – ger förutsättningar för att kunna genomföra och följa upp arbetet kring strategin.

Bilaga – underlag till strategin

Regionplanen och andra styrdokument

Regionplanen – RUFS 2050

En viktig utgångspunkt för arbetet med landsbygds- och skärgårdsstrategin är inriktningen i den kommande regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS 2050. Visionen för regionplanen är att Stockholms län ska vara *Europas mest attraktiva storstadsregion*. För att visa riktningen för regionens arbete fram till 2050 finns fyra långsiktiga mål:

- En tillgänglig region med god livsmiljö
- En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region
- En ledande tillväxt- och kunskapsregion
- En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp

För att uppnå visionen anges fyra övergripande och långsiktiga mål med tillhörande delmål för år 2030 när det gäller regionens utveckling:

Tabell X. Delmål i utställningsförslaget av RUFS 2050

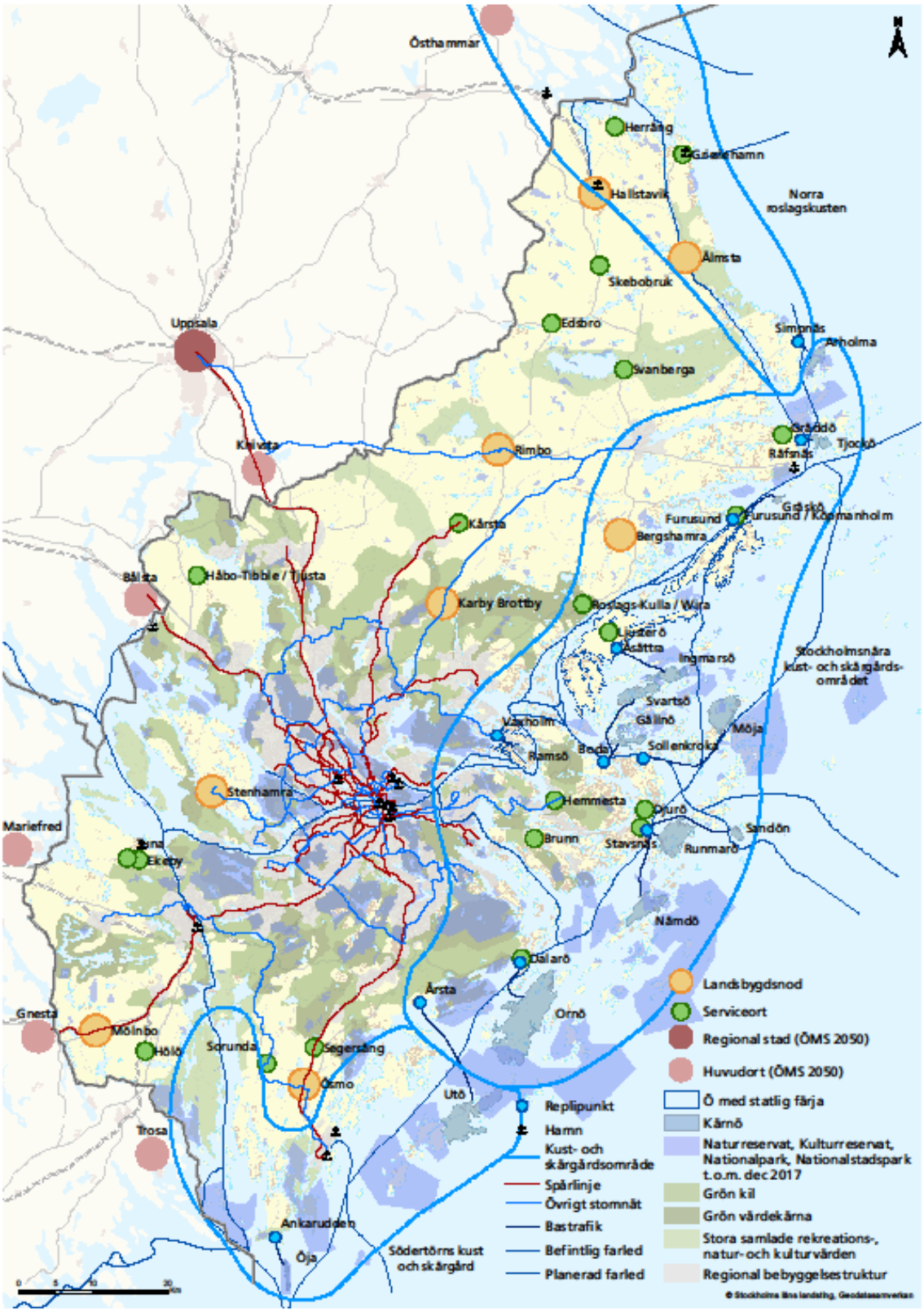
Vision: Europas mest attraktiva storstadsregion			
En tillgänglig region med god livsmiljö	En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region	En ledande tillväxt- och kunskapsregion	En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp
1. Minst 22 000 bostäder per år behöver tillkomma. 2. Kollektivtrafikens restid mellan regionala stadskärnor, och till Arlanda flygplats, ska vara konkurrenskraftig med bilens restid. 3. Andelen av länets invånare som upplever besvär av trafikbuller och dålig luftkvalitet ska inte öka. 4. Minst 95 procent av ny bebyggelse bör tillkomma i de områden som utpekas som regionalt prioriterade bebyggelselägen.	1. Skillnaderna i förväntad medellivslängd mellan olika socioekonomiska grupper och kommuner i länet ska minska och medellivslängden ska öka för samtliga. 2. Förvärvsfrekvensen hos befolkningen mellan 20–64 år ska vara väl över 80 procent för både kvinnor och män och gapet mellan inrikes- och utrikesfödda ska minska. 3. Andelen gymnasieelever med en gymnasieexamen inom tre år ska överstiga 80 procent och skillnaderna mellan elever i länets olika kommuner ska minska. 4. Andelen som känner tillit till sina grannar ska öka samt otryggheten påverkan på livskvaliteten och invånares utsatthet för våldsbrott ska minska.	1. Andelen sysselsatta med högre utbildning, respektive sysselsatta inom kunskapsintensiva yrken ska vara minst 55 procent för både kvinnor och män. 2. Antalet nystartade företag ska öka till 18 per 1 000 invånare. 3. Privata och offentliga investeringar i forskning och utveckling (FoU) ska uppgå till minst 4,5 procent av bruttoregionalprodukten. 4. Samtliga invånare, företagare och offentlig sektor ska ha tillgång till fast och mobil bredbandsuppkoppling med höga överföringshastigheter.	1. De direkta utsläppen av växthusgaser ska vara mindre än 1,5 ton per invånare. 2. Den totala energianvändningen i Stockholmsregionen ska uppgå till högst 40 TWh. 3. Andelen förnybar energi ska vara minst 75 procent. 4. Utsläppen av växthusgaser ur ett konsumtionsperspektiv ska halveras. 5. Kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna ska öka med 5 procentenheter jämfört med idag. 6. Minst 70 procent av alla resor inom länet ska ske med gång, cykel och kollektivtrafik. 7. Cykelandelen av alla resor i länet ska vara 20 procent i enlighet med målsättningen i den regionala cykelplanen. 8. Hushållsavfallet ska ha minskat till högst 360 kilo per person och år och minst 65 procent, inklusive matavfallet, ska materialåtervinnas.

Syftet med den regionala utvecklingsplanen RUFS 2050 är bland annat att visa på regionens samlade vilja och underlätta samverkan mellan aktörer, samt att bidra till att de nationella målen uppfylls, vara vägledande för den kommunala planeringen och en utgångspunkt för det regionala tillväxtarbetet och den statliga infrastrukturplaneringen. Ytterst syftar den regionala utvecklingsplaneringen till att främja en långsiktigt hållbar utveckling i regionen. Det handlar om att på bästa sätt hantera och tillvarata regionens samlade tillgångar.

Plankartan till RUFS 2050 innehåller några centrala begrepp som är viktiga för den regionala fysiska planeringen av landsbygd och skärgård. Dessa begrepp är följande:

- **Landsbygdsnoder** är tätorter med en befolkning på 1 000–5 000 invånare och service med en viss bredd som omfattar bland annat livsmedelsbutik, skola, idrottsplats och äldrevård. Orten fungerar som en bytespunkt för kollektivtrafiken.
- **Serviceorter** är små tätorter på landsbygden med en befolkning på minst 250 invånare. Orterna har ett basutbud av service och kollektivtrafik samt ett strategiskt läge i förhållande till sin omgivning och till andra större bebyggelseområden i länet.
- **Replipunkter** är strategiska bytespunkter för kollektiva resor mellan kärnöar, kommuncentrum och den centrala regionkärnan. De är viktiga länkar för person- och godstransporter till och från kärnöarna.
- **Kärnöar** är större öar utan fast förbindelse som bedöms ha förutsättningar och underlag för samhällsservice och infrastruktur, samt för att fungera som servicepunkter för omgivande öar, turism och friluftsliv. Kärnöar ska även tillgodoses med bastrafik.
- **Bastrafik** gör det möjligt att resa till och från kärnöar, året runt. Bastrafiken utgår ifrån utpekade replipunkter. Trafiken utnyttjar kollektivtrafiken på land och till sjöss genom snabba förbindelser via replipunkterna.
- **Hamnar** innefattar passagerarterminaler och hamnar för gods. De är viktiga delar av näringslivets transportsystem och har stor betydelse för godstransportflöden både inom och till och från länet. Hamnarna är viktiga noder för långväga godstransporter även i framtiden.
- **Gröna kilar** utgör en sammanhängande struktur av områden med höga rekreations-, natur- och kulturmiljövärden. De bildar en väv av grönska och vatten i anslutning till bebyggelsestrukturen och ger god tillgång till tätortsnära natur. De gröna kilarna knyter samman gröna värdekärnor.
- **Gröna värdekärnor** ingår i de gröna kilarna och innehåller de allra högsta rekreations-, natur- och kulturmiljövärdena. De har ett stort utbud av upplevelse- och kulturmiljövärden samt en stor biologisk mångfald.
- **Stora samlade rekreations-, natur- och kulturmiljövärden** fungerar som utflyktsområden, bevarar anknytningen till historiska skeenden samt rymmer områden med hög biologisk mångfald. Områdena innefattar även sjöar som har höga skyddsvärden från natursynpunkt.

Figur X. Kust- och skärgårdsområdet i Stockholms län

Källa: Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Trafikförvaltningen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Trafikverket.

Övriga styrdokument

Det finns flera viktiga regionala och nationella underlag till strategin. Dit hör bland annat Landsbygdsprogrammet, Stockholm läns handlingsplan för landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regionala och nationella livsmedelsstrategier.

Landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet är ett sjuårigt EU-program som ger aktörer och entreprenörer på landsbygden möjlighet att söka bidrag för att starta eget företag, utvidga sitt företag eller höja kompetensen i företaget. Det nuvarande landsbygdsprogrammet löper från 2014 till 2020. Åtgärderna i programmet finansieras gemensamt av Sverige och EU. I Stockholms län är följande områden prioriterade:

- Stärkt konkurrenskraft
- Innovation
- Närproduktion och lokal marknad
- Samverkan
- Minskat växtnäringsläckage
- Öppet odlingslandskap
- Ekologisk produktion
- Klimatanpassning och minskad klimatpåverkan

Stockholm läns handlingsplan för landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet

Länsstyrelsen i Stockholms län prioriterar satsningar på livsmedelsproduktion och en diversifiering av lantbrukets produkter för avsättning på en lokal marknad. Beroende på produkt planeras även för avsättning på en nationell-/exportmarknad. I länet ska också samverkan och bildande av företagsnätverk främjas.

Satsningar på animalieproduktion är prioriterade i Stockholms län. Konkurrensen om jordbruksmarken påverkar animalieproduktionen som historiskt sett legat nära tätbebyggelsen. Tillsammans med faktorer som låg lönsamhet, hög arbetsbelastning och utmaningar med generationsväxlingar är en av konsekvenserna att antalet nötkreatur minskar, vilket ökar risken för att värdefulla betesmarker växer igen och att höga natur- och kulturvärden går förlorade. Stöd prioriteras för satsningar som ligger i linje med de nationella miljömålen och som bidrar till att upprätthålla det betade landskapet, eller för omställning till ekologisk animalieproduktion.

Länsstyrelsen och partnerskapet för handlingsplanen framför att det finns potential att öka jordbruksproduktionen i Stockholms län. Betydande arealer av länets jordbruksmark brukas idag passivt och produktionen av foder, livsmedel, bioenergi och timmer är relativt låg. Några orsaker till den extensiva produktionen är låg lönsamhet, höga markpriser, brist på kapital och svårigheter att få lån, samt att det finns relativt få mellanstora och storskaliga lantbruk. Den höga andelen äldre lantbrukare samt svårigheter med generationsväxling och att attrahera yngre människor till yrket bidrar också till den låga produktionen. Länsstyrelsen vill därför arbeta för att underlätta generationsväxlingar. Den etniska mångfalden i länets tätorter skulle också kunna vara en potentiell resurs för landsbygden: dels som en marknad för diversifierade och lokalt producerade produkter och tjänster, dels som en källa till nya företagare, inte minst unga och kvinnor.

En annan prioriterad problematik är övergödningen av kust, sjöar och vattendrag. Den kraftigt ökande befolkningen och bland annat utflyttningen till tidigare fritidshusområden med en redan underdimensionerad kapacitet för rening av enskilda avlopp ställer stora krav på att VA-systemen moderniseras och byggs ut. En ökad besöksnäring i känsliga områden innebär också utmaningar med ändrade och ökade krav på infrastruktur, funktion och bekvämlighet.

Livsmedelsstrategier för Sverige och Stockholms län

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin för Sverige från 2016 är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås. Syftet är att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel och sårbarheten i livsmedelskedjan kan därmed minskas. Tre strategiska områden pekas ut: regler och villkor, konsument och marknad, samt kunskap och innovation.

Länsstyrelsen i Stockholms län arbetar i samverkan med bland andra Stockholms läns landsting och LRF för att ta fram en regional livsmedelsstrategi. I Stockholms län finns Sveriges största marknad och mycket goda

förutsättningar för försäljning av lokalt producerade produkter. Det finns ett starkt stöd hos konsumenterna för närproducerade varor med svenska mervärden. Syftet med livsmedelsstrategin är att åstadkomma en resilient och långsiktigt hållbar livsmedelsförsörjning i länet. Strategin ska bland annat hantera frågor som hur den stora efterfrågan i Stockholmsregionen kan mötas med en lokal och regional produktion och förädling, samt en effektiv, resilient och hållbar användning av mark och andra resurser, trots ett högt exploateringstryck. Strategin ska även belysa hur länets potential som kulinariskt turistmål kan tas tillvara och utvecklas.

Nulägesanalys

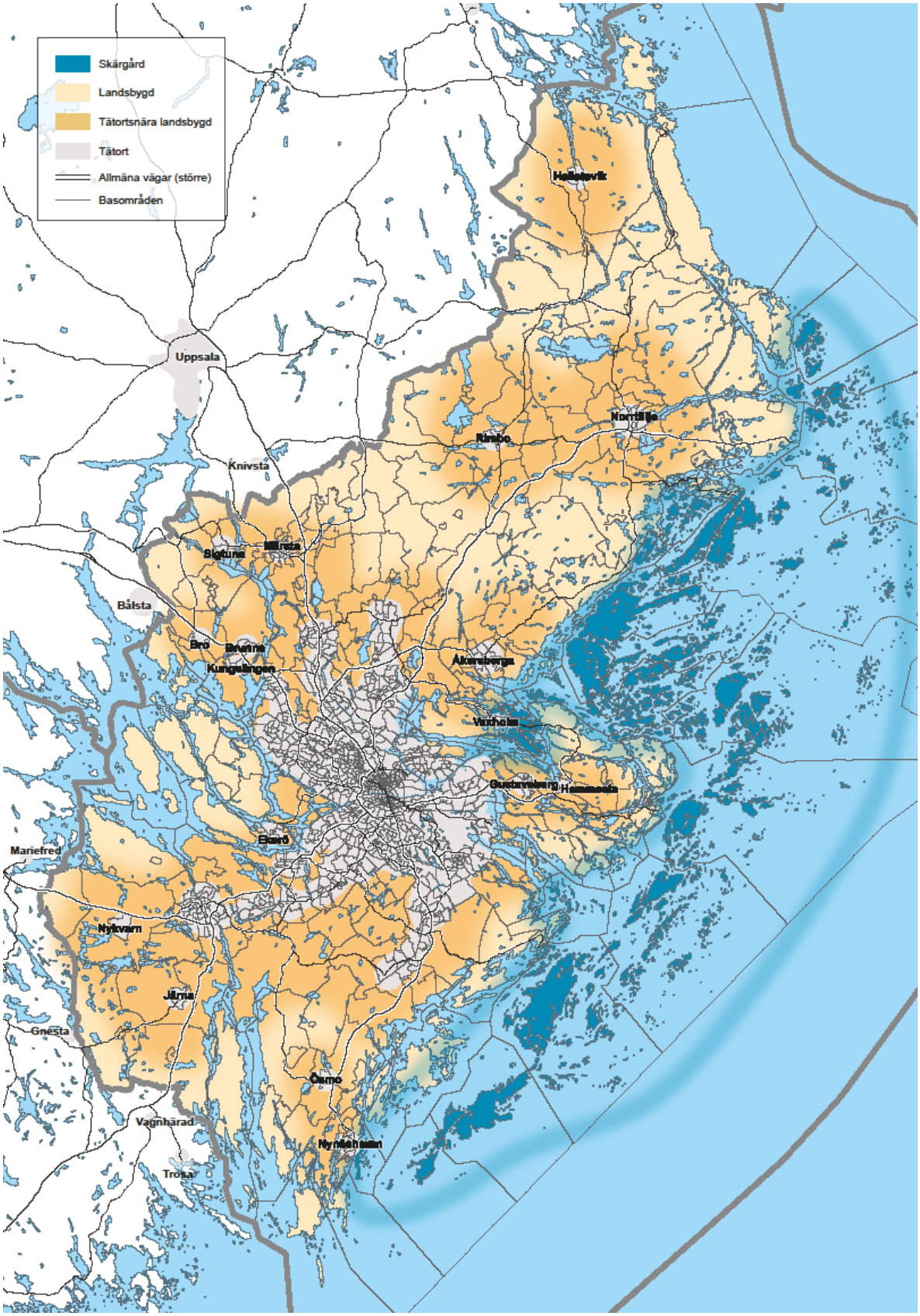
Landsbygds- och skärgårdsstrategin för Stockholmsregionen utgår från landstingets nulägesanalys (2016) av landsbygden och skärgården i Stockholms län. I nulägesanalysen har Tillväxtanalys definitioner för landsbygd använts. Nulägesanalysen baseras på workshoppar med deltagare från bland annat landsbygds- och skärgårdskommuner i Stockholms län, länsstyrelsen, SIKO, Stockholm Archipelago, Skärgårdsstiftelsen, Företagarna och LRF. Analysen bygger också på kunskapsunderlag från arbetet med RUFS 2050 och tidigare rapporter från landstinget, länsstyrelsen och kommunerna. Övrigt underlag som har använts är den parlamentariska landsbygdskommitténs betänkande, landsbygdsprogrammet och den regionala livsmedelsstrategin för Stockholms län. I genomförandet av landsbygds- och skärgårdsstrategin ingår att hitta synergier och samverkansmöjligheter. Analysen av nuläget visar på flera olika styrkor, utmaningar och möjligheter på landsbygden och i skärgården. Utvecklingspotentialen utanför regionens tätorter beror på en kombination av boendekvaliteter, serviceutbud, lokalt företagande, natur- och kulturmiljö och kvaliteten på infrastruktur och bredband. Det är samspelet och synergierna mellan dessa kvaliteter som gör att landsbygd och skärgård kan utvecklas med egen kraft.

Analys av landsbygderna

Då det inte finns någon enhetlig definition av begreppet landsbygd och därmed inte heller någon given geografisk avgränsning för landsbygden och skärgården i Stockholms län har landstinget i sin nulägesanalys utgått från en modell för definition av landsbygd som har angetts av Tillväxtanalys (före detta Glesbygdsverket). Modellen rekommenderas av OECD (2017) och IVA (2017) och används bland annat av Region Skåne. Modellen bygger på restid med bil till närmaste tätort med fler än 3 000 invånare. Områden med 5–15 minuters restid till en tätort med fler än 3 000 invånare kategoriseras som ”tätortsnära landsbygd”. Områden med 15–45 minuters restid kategoriseras som ”landsbygd” och områden med mer än 45 minuters restid kategoriseras som ”glesbygd”. I Stockholms län faller endast öar utan bro under indelningen glesbygd och kallas därför skärgård i strategin. Inom skärgården skiljer man vanligen också på inner-, mellan- och ytterskärgård då de har olika förutsättningar. Dessa behandlas dock inte i detta dokument.

I den statistiska analysen av Stockholms län har indelningen av tätortsnära landsbygd, landsbygd och skärgård avgränsats med hjälp av basområden. Avgränsningen av basområdena gör att vissa öar, exempelvis Mörkö, Oaxen och Öja, i analysen räknas in i ett basområde som kategoriseras som landsbygd, även om det de facto är skärgård. Den valda kategoriseringen presenterar en statistisk bild av skärgården, vilket innebär att kartan över indelningen inte kan ersätta den karta över regionen enligt den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS. Den geografiska avgränsningen av de tre landsbygdskategorierna har begränsningar som gör att tolkningen av resultatet måste göras på en översiktlig nivå. Restidsavgränsningen tar till exempel inte hänsyn till vägnät eller vägstandard.

Figur X. Basområdesindelning av Stockholms län

Källa: Tillväxt- och regionplaneförvaltningen.

I landstingets nulägesanalys från 2016 dras följande slutsatser om landsbygdens, den tätortsnära landsbygdens och skärgårdens styrkor, utmaningar och möjligheter.

Den tätortsnära landsbygden, områden med en bilresa på 5–15 minuter till en tätort, utvecklas starkt, både när det gäller boende och arbetsplatser. Här finns det goda möjligheter till arbetspendling och det är nära till stadens utbud av service, kultur och nöjen. Utbyggnadstrycket innebär samtidigt att den lantliga karaktären med småhusområden successivt riskerar att övergå till en alltmer urban karaktär. Utmaningarna för den tätortsnära landsbygden består främst i att motverka stadsutglesning (”urban sprawl”), öka kollektivtrafikens andel av alla resor, främja utvecklingen av ny teknik, nya typer av fordon och mobilitetstjänster, samtidigt som värdefull jordbruksmark, skogsbruksmark och natur måste värnas. Höga bostadspriser och ett begränsat utbud av upplåtelseformer försvårar för mindre resursstarka individer att bosätta sig här.

Landsbygden, områden där bilresan till en tätort är längre än 15 minuter, har större utmaningar vad gäller pendlingsmöjligheter. Landsbygdens potential ligger i stor utsträckning inom den lokala utvecklingen. Socioekonomiskt präglas landsbygden av en relativt lägre utbildnings- och inkomstnivå. I likhet med den tätortsnära landsbygden dominerar familjer i egna småhus. De lägre fastighetspriserna gör det möjligt för personer med lägre inkomster att bosätta sig här, förutsatt att förvärvsarbete kan ske lokalt. Unga människor och personer med utländsk bakgrund väljer inte i samma utsträckning att flytta till landsbygden och det är få unga vuxna på landsbygden som väljer att stanna kvar där.

Det finns en stor utvecklingspotential för sysselsättning inom lantbruket, men också inom transportsektorn, småskalig handel och service. Även inom hantverksyrken och nya nischer inom de gröna näringarna, besöksnäringen, småskalig livsmedelsproduktion och gårdsbutiker finns det en potential. Näringslivet på landsbygden är till stora delar privatdrivet och beroende av ett aktivt entreprenörskap.

Skärgården är öar utan fast förbindelse. Här finns starka lokala nätverk, entreprenörskap och stora naturvärden som ger unika boende- och besökskvaliteter i världsklass. Det finns en utvecklingspotential för kollektivtrafiken där breddning av utbudet och samordning av olika trafikslag kan bidra till ett robust system. Tillgången till offentlig service, exempelvis vård, skola och äldreomsorg, är tätt sammankopplad till det befintliga befolkningsunderlaget och är därför begränsad i delar av skärgården. Det är en bidragande orsak till att befolkningen, sysselsättningen och inkomstnivån i skärgården har utvecklats svagare än i andra delar av regionen under senare år. Under sommarhalvåret ökar antalet boende och besökare vilket även medför ett ökat underlag för lokal handel och service. Den intensiva sommarsäsongen bidrar dock till höga fastighetspriser, vilket försvårar en permanent bosättning. De senaste åren har det skett en långsam avfolkning av permanentboende i skärgården, även på öar som är populära bland besökare och turister. Därmed uppstår paradoxen att besöksnäringens potential inte alltid kan tas tillvara på grund av bristen på arbetskraft.

Befolkning och bostäder

År 2015 bodde 7,2 procent av länets befolkning på landsbygden, 0,3 procent i skärgården och resterande 92,5 procent i tätorter. Av dem bodde 43 procent av landsbygdsbefolkningen (totalt 161 277 personer år 2015) i tätortsnära landsbygd. Befolkningsökningen på landsbygden (exklusive tätortsnära landsbygd) mellan 2000 och 2015 är lika stor som i länets tätorter, strax över 20 procent. Den tätortsnära landsbygden skiljer sig från resten av länet med en befolkningsökning på 67 procent, medan skärgården har en betydligt svagare befolkningsutveckling än resten av länet.

Tabell X. Befolkningsutveckling 2000–2015 per geografiskt område

Område	Män		Kvinnor		Totalt	
	2000	2015	2000	2015	2000	2015
Skärgård	3 412	3 442	2 944	3 076	6 356	6 518
Landsbygd	39 780	48 101	37 001	44 404	76 781	92 505
Tätortsnära landsbygd	21 194	35 368	19 977	33 404	41 171	68 772
Tätorter	826 869	1 023 353	871 221	1 039 594	1 698 090	2 062 947
Stockholms län	891 255	1 110 264	931 143	1 120 478	1 822 398	2 230 742

I skärgården är en stor del av befolkningen över 40 år och antalet barn och unga är relativt litet. Både landsbygden och den tätortsnära landsbygden domineras av personer i åldersgruppen 40–55 år och yngre barn. En generell trend är att ungdomar tenderar att lämna landsbygden för staden. Andelen invånare med utländsk bakgrund är mindre på landsbygden och i skärgården än i tätorter.

Den allmänna utbildningsnivån är lägre i skärgården och på landsbygden än i tätorterna. I den tätortsnära landsbygden har andelen högutbildade kvinnor ökat, från 16 till 30 procent.

Andelen låginkomsttagare har ökat i alla områden, men är lägre på landsbygden och i tätortsnära landsbygd (cirka 16 procent av befolkningen) än i skärgården och i länets tätorter (cirka 20 procent av befolkningen). I tätortsnära landsbygd, på landsbygden och i skärgården har även andelen höginkomsttagare ökat.

Andelen småhus är stor i alla landsbygdskategorierna. I skärgården utgörs bostadsbeståndet till 95 procent av småhus. Motsvarande siffra för tätortsnära landsbygd och landsbygd är 87 procent. Resterande 13 procent består till hälften av lantbruksenheter och till hälften av lägenheter i flerbostadshus. I tätorterna är relationen den omvända: nästan 78 procent av bostadsbeståndet består av lägenheter i flerbostadshus medan 22 procent utgörs av småhusenheter.

Näringsliv och arbetsmarknad

Skärgården, landsbygden och den tätortsnära landsbygden svarar för 66 000 av länets totalt 1,2 miljoner arbetstillfällen, det vill säga 6 procent. Andelen småföretag är större här än i tätorterna. Sedan 2008 har antalet arbetstillfällen ökat med drygt 11 procent i Stockholms län. I den tätortsnära landsbygden har antalet arbetstillfällen ökat med nästan 27 procent. I skärgården och på landsbygden har antalet arbetstillfällen i stället minskat med 10 respektive 4 procent. I skärgården har alltså vart tionde arbetstillfälle försvunnit sedan 2008. Det här visar att den positiva utvecklingen av arbetstillfällen i länet kommer den tätortsnära landsbygden till del, men att den inte på samma sätt når landsbygden och skärgården. Ändå är förvärvsgraden hög i samtliga delar av landsbygden, till och med högre än i länets tätorter. I den tätortsnära landsbygden var förvärvsgraden 86 procent 2015, vilket innebär att 86 procent av invånarna i åldersspannet 20–64 år förvärvsarbetade.

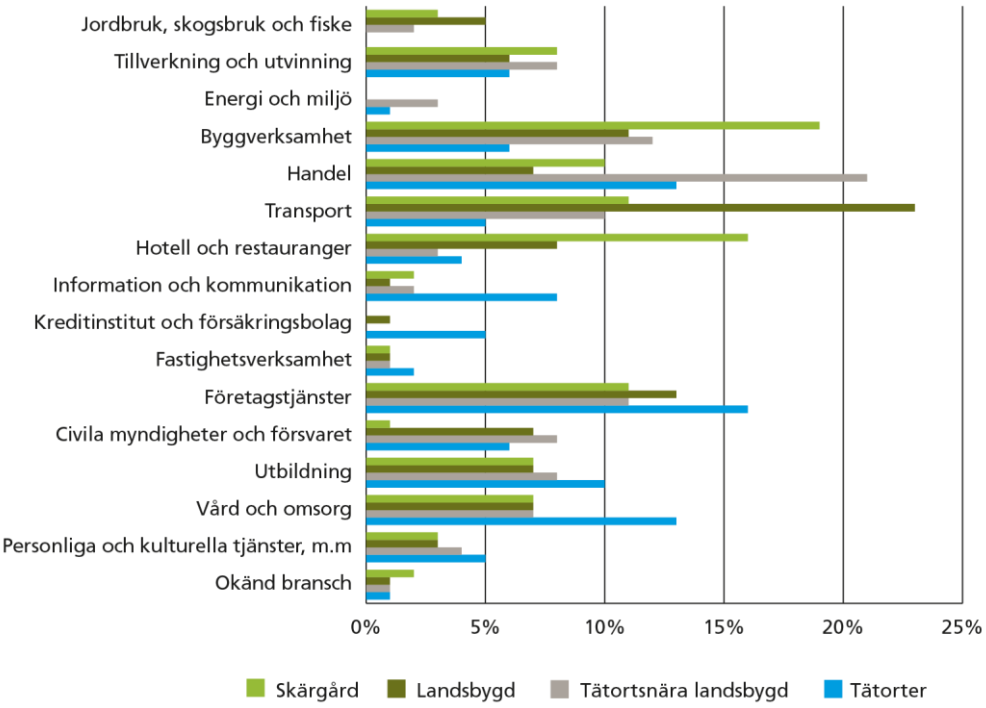
Tabell X. Sysselsatt dagbefolkning per område i Stockholms län

	Antal		Andel		Förändring 2008–2014	
	2008	2014	2008	2014	Antal	Tillväxt
Skärgård	1 732	1 557	0.2%	0.1%	–175	–10.1%
Landsbygd	31 113	29 888	3.0%	2.6%	–1 225	–3.9%
Tätortsnära landsbygd	27 023	34 242	2.6%	2.9%	7 219	26.7%
Tätorter	994 369	1 105 414	94.3%	94.4%	111 045	11.2%
Stockholms län	1 054 237	1 171 101	100.0%	100.0%	116 864	11.1%

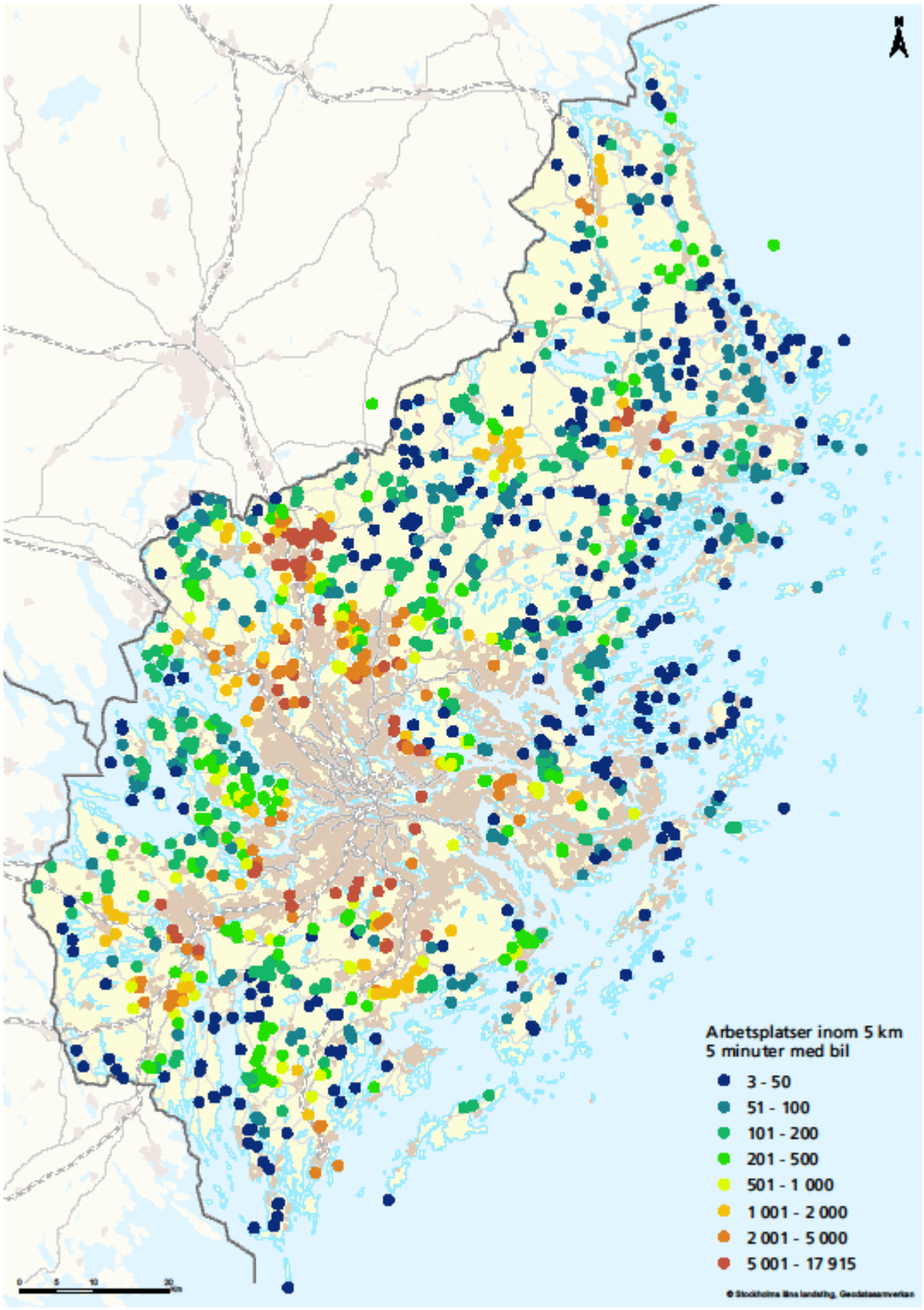
Andelen sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk och fiske är högre i skärgården och på landsbygden än i övriga länet och det gäller även byggverksamhet och transport. På landsbygden är en särskilt hög andel sysselsatta inom transportbranschen (23 procent). I tätortsnära landsbygd dominerar arbete inom handel som utgör nästan 21 procent av sysselsättningen, medan den största branschen i skärgården är byggverksamhet som omfattar mer än 19 procent av arbetsplatserna. Förutom byggverksamhet utgör hotell och restaurang samt transport de vanligaste näringsgrenarna i skärgården och svarar för närmare hälften av all sysselsättning. Transport, företagstjänster och byggverksamhet står tillsammans för cirka hälften av alla jobb på landsbygden.

I tätortsnära landsbygd har antalet arbetstillfällen ökat inom samtliga branscher, förutom inom information och kommunikation. På landsbygden minskade antalet arbetstillfällen i 6 av 16 branscher och i skärgården minskade antalet arbetstillfällen i hela 10 branscher. I skärgården uppvisar branschen hotell och restaurang den kraftigaste sysselsättningsminskningen. Landsbygden och den tätortsnära landsbygden har ett mer varierat näringsliv än skärgården. En analys av arbetsplatserna visar placeringen av dessa och hur nära de ligger varandra. Företagen är spridda över hela länet men är koncentrerade kring tätorterna och tenderar att ligga längs landsvägarna och kring hållplatspunkter.

Figur X. Sysselsatt dagbefolkning 16 år eller äldre år 2014, fördelat enligt grov näringsgren (SNI 2007)

Figur X. Arbetsplatsers placering (arbetsplatser inom 5 km/5 min med bil)

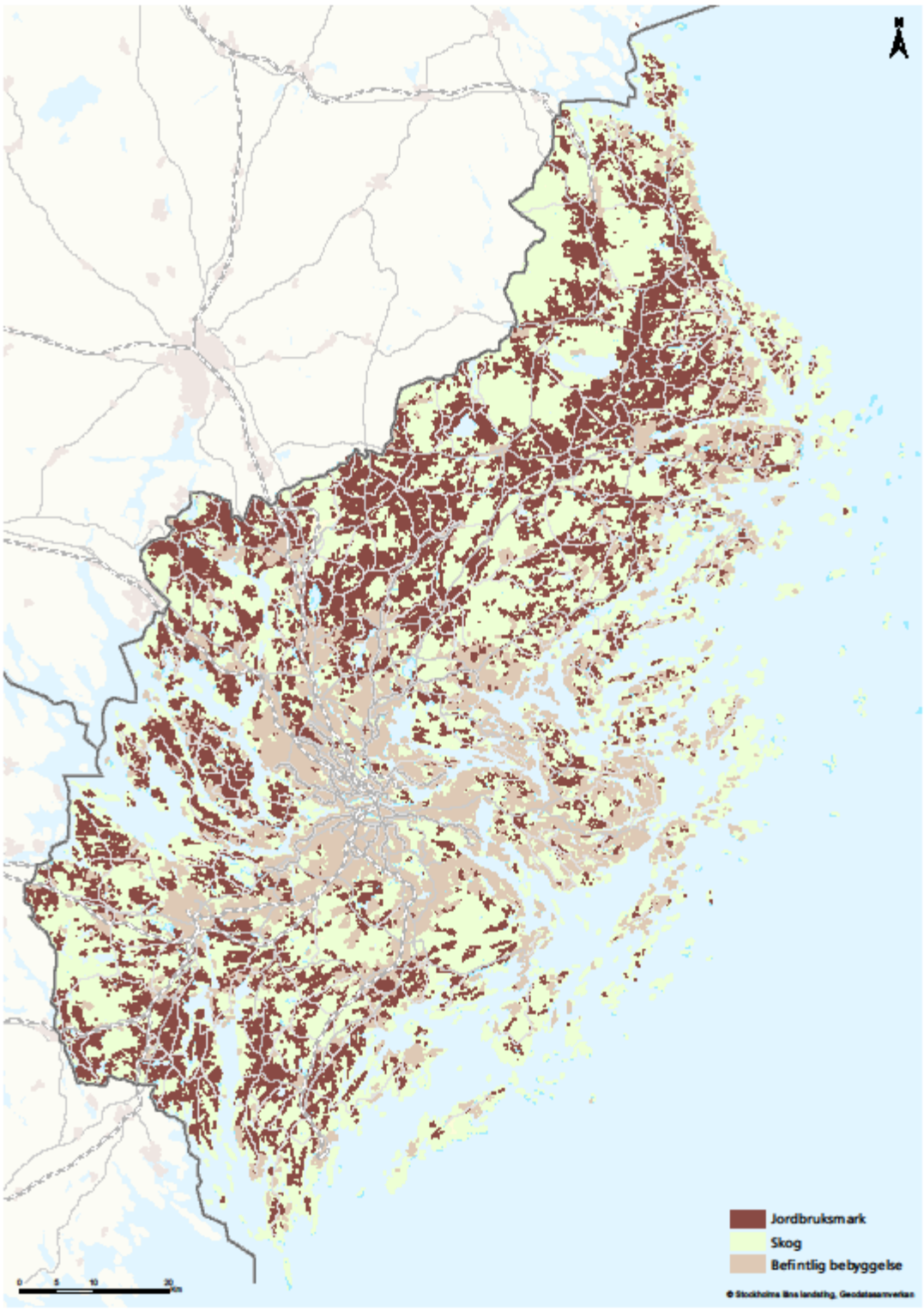
Källa: SCB, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen.

Enligt Jordbruksverket sysselsatte länet totalt 5 099 personer i 2 019 jordbruksföretag år 2010, en minskning från 5 451 personer år 2007. De flesta arbetar som egenföretagare eller är en del av ett familjeföretag. Samtidigt som tätorten växer har jordbruksmarken minskat årligen. Högkvalitativ jordbruksmark i tätortsnära landsbygd är attraktiv för såväl produktion som bostadsexploatering. Sedan 2005 har regionens betesmarker och slåtterängar

minskat med 44 procent, till totalt 10 619 hektar år 2012, medan åkermarken har minskat med mindre än 5 procent till 82 959 hektar. Samtliga kommuner, utom Värmdö, visar på en totalminskning av både betes- och åkermark.

År 2012 utgjorde Stockholms läns skogsmarker 364 000 hektar, varav cirka 80 procent var produktiv skogsmark. Sammanlagt 23 procent av länets produktiva skogsmark ligger inom en kilometer från närmaste tätortsgräns och mer än hälften av all skogsmark är privatägd. I dag är drygt två procent av skogsmarken i länet formellt skyddad och Skogsvårdsstyrelsens inventering av särskilt värdefulla miljöer för biologisk mångfald har visat att det finns höga naturvärden i Stockholms län i jämförelse med i många andra län.

Figur X. Jordbruksmark i länet

Källa: Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Jordbruksverket.

Stockholms skärgård är ett attraktivt och viktigt besöksmål. De kommersiella gästnätterna i skärgården uppgick till 1,1 miljoner under 2011. Turism- och besöksnäring skapar tillsammans med fritids- och deltidsboende viktiga underlag för utveckling av näringsverksamhet och service.

Låg tillväxt i lantbruket minskar möjligheterna att anställa och många har i stället valt att bli egenföretagare. Det omfattande entreprenörskapet ger möjligheter att engagera verksamma i en stor variation av verksamheter.

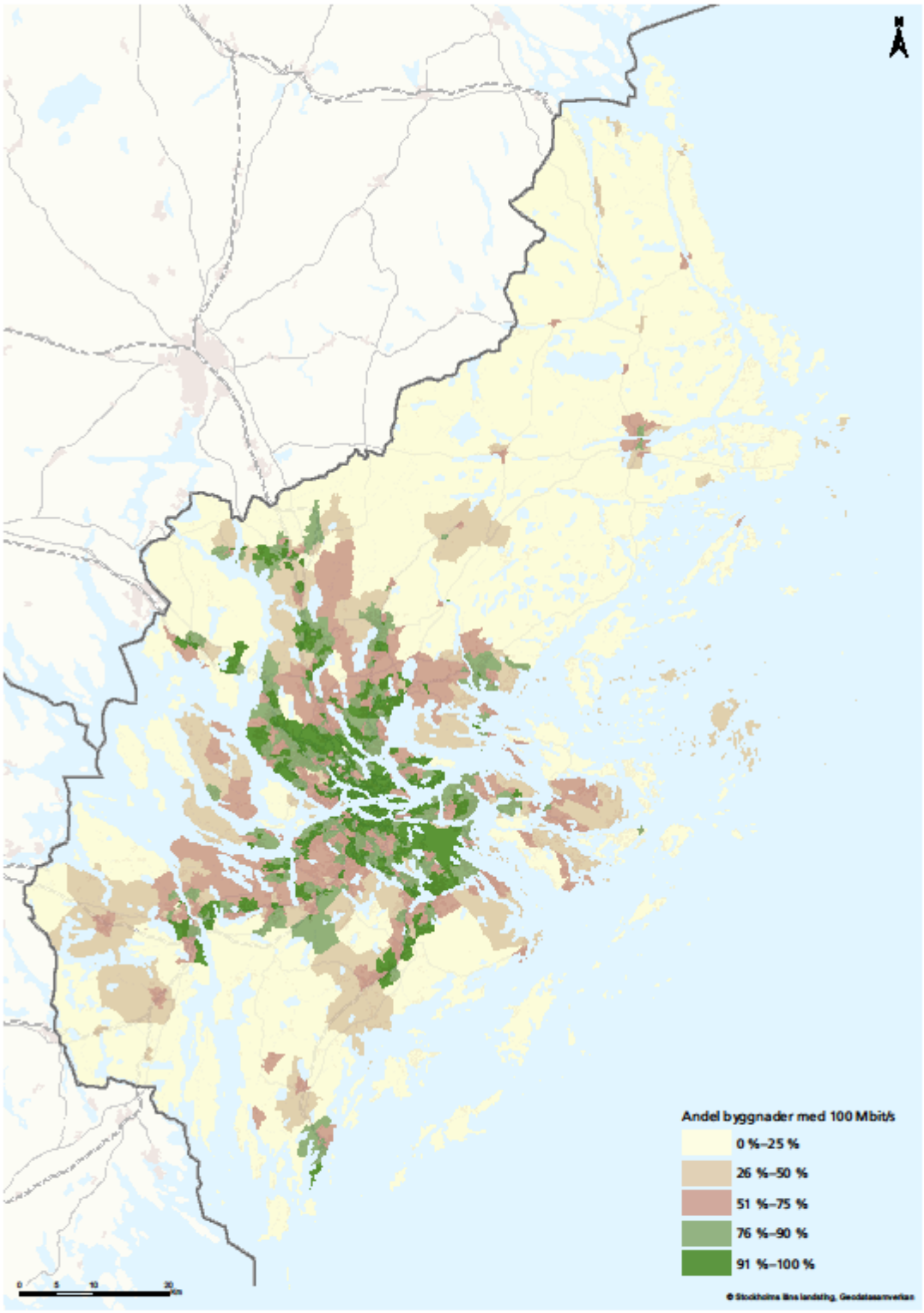
Service och kommunikationer

Utbudet av service följer i hög grad tätortsstrukturen och befolkningsunderlaget i länet med en tydlig koncentration av utbudet till de större orterna, därefter mindre orter och till befintlig bebyggelsestruktur. Det här är tydligast för den kommersiella servicen medan den offentliga servicen är mer jämnt fördelad, särskilt inom skola och barnomsorg. Den offentliga servicen, som oftast placeras där befolkningsunderlaget är störst, tenderar att missgynna landsbygden och skärgården. Konsumenter och arbetstagare är mer utspridda i geografin än vad servicen och arbetsplatserna är.

En låg andel dagbefolkning i förhållande till nattbefolkning i jämförelse med i övriga länet ger en signal om att många förvärvsarbetande som bor utanför tätorterna pendlar till tätorterna för att arbeta. Detta förklaras också av att tillgängligheten till arbetsplatser är mer än dubbelt så hög i tätortsnära landsbygd som i övrig landsbygd, både med bil och med kollektivtrafik. I skärgården är tillgängligheten lägst och den kollektiva båttrafiken helt avgörande för utvecklingen. Länets landsbygd är försedd med ett tätt vägnät och god kollektivtrafik i förhållande till kundunderlaget. De täta transportnäten och en länsövergripande kollektivtrafik möjliggör arbetspendling i stora delar av länet, även utan tillgång till egen bil. I vissa delar av landsbygden och skärgården är bil alternativt båt ett viktigt kompletterande transportmedel för att nå arbetsplatser och service i rimlig tid.

Mellan 97 och 100 procent av befolkningen har tillgång till bredband i länets tätorter. Utanför tätorterna är tillgången till bredband mellan 56 och 100 procent (2014), beroende på kommun, och tillgången har ökat både i och utanför tätorterna. När det gäller tillgången till bredband med snabba överföringshastigheter, det vill säga minst 100 Mbit/s, är skillnaderna fortfarande stora. År 2016 var tillgången till snabbt bredband i genomsnitt 90 procent i tätorterna och 9 procent utanför tätorterna.

Karta X. Bredbandstillgång i länet

Källa: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Natur, kultur och rekreation

Landsbygd och skärgård i Stockholms län erbjuder ett unikt landskap för såväl permanentboende som sommargäster och turister. Naturmiljön är mycket viktig för landsbygdens och skärgårdens attraktivitet på lång sikt. De höga natur- och kulturvärdena på landsbygden och i skärgården är en förutsättning för god livsmiljö, rekreation och friluftsliv, vilket innefattar allt från promenader och lek nära bostaden, till vandring, segling, utflykter och naturturism. Landsbygd och skärgård är också kulturlandskap med kulturhistoriska värden som exempelvis fornlämningar, gårdsbildningar och hävdade marker. Avvägningen och balansen mellan natur- och kulturvärden, rekreation, jord- och skogsbruk samt byggande sker i dialog med berörda regionala och lokala aktörer och myndigheter.

Det finns många riksintressen på landsbygden och i skärgården som syftar till att värna höga natur- och kulturmiljövärden. Hela kust- och skärgårdsområdet är ett riksintresse enligt miljöbalken 4 kap. 1,2 och 4 §§, vilket innebär att exploatering och andra ingrepp bara får genomföras om de inte påtagligt skadar natur- och kulturvärdena. Strandskyddet är viktigt för att värna natur- och rekreationsvärden, men dispens kan ges enligt miljöbalken (7 kap. 18 c–d §) om marken ”är ianspråktagen på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften, är väl avskilt från stranden av till exempel en större väg eller järnväg, behövs för en anläggning som måste ligga vid vatten och behovet inte kan tillgodoses utanför området, behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området, behöver användas för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför strandskyddsområdet, behöver användas för att tillgodose ett annat mycket angeläget intresse”.

Framför allt den växande tätortsnära landsbygden är utsatt för ett förändringstryck. De många fritidshus som görs om till året runt-bostäder ökar belastningen på naturen, inte minst på sjöar och kustnära områden. Befolkningsökningen påverkar grundvattenresurserna i länets kust- och tätortsområden och sjunkande grundvattennivåer och osäkerhet kring vattenkvaliteten skapar problem. Stockholms län är det län i landet som har störst problem med övergödning och nästan samtliga avrinningsområden i länet är påverkade av denna. Jordbruket är en av de största källorna till övergödning. Beroende på avrinningsområde är utsläppen från enskilda avlopp också betydande, liksom från dagvatten.

Det tätortsnära skogsbruket och värdefulla skogsmiljöer påverkas av exploateringsbehov och intressekonflikter. En särskild utmaning finns i hur skogen sköts och förvaltas på ett avvägt och optimerat vis. Skog med hög ålder och stora biologiska värden är en särskild utmaning då den är intressant för markexploatering, som rekreationsområde och som tillhandahållare av ekosystemtjänster.

Styrkor, utmaningar och möjligheter

Studien *Orter med befolkningsökning* från Tillväxtverket 2011 beskriver befolkningsutvecklingen i växande svenska tätorter mellan 2000–2010. Slutsatsen är att tillväxt inte bara handlar om att få andra att besöka eller bosätta sig på en plats. Det handlar i lika hög grad om att skapa ökad livskvalitet för de boende på platsen och ortens näringsliv. Studien konstaterar att förutsättningarna för att en ort ska attrahera inflyttning och behålla sin befolkning är

- bra infrastruktur (vägar, kommunikationer, bredband)
- god offentlig service (skolor, vårdcentral, barnomsorg, affär, mack, bankomat)
- närhet till arbetsmarknader
- attraktivt boende (gärna nära vatten)
- goda sociala strukturer (föreningsliv, kyrka, idrottsklubbar, ideella organisationer, hem och skola, eldsjälar).

Detta är något som också bekräftas i den nulägesanalys som genomfördes av landstingets tillväxt- och regionplaneförvaltning 2016, samt i den så kallade SWOT-analys av landsbygden som Länsstyrelsen i Stockholms län genomförde 2013. I dessa analyser konstaterade man bland annat följande styrkor, utmaningar och möjligheter på landsbygden och i skärgården.

Aktiv samverkan över kommungränserna kan bidra till att dagens bebyggelse och dess utveckling kan nyttjas bättre för dagens behov. Det är ett utbyte land-stad där båda behöver varandra. Staden behöver landsbygden för

lokal produktion, konsumtion och rekreation. Landsbygden behöver staden för utbildning, teknikutveckling och konsumtion. Det är samspelet som stärker de båda och hela regionen. Samsyn har därför stor betydelse för att skapa god utveckling. Det gäller även mellan boende, näringsliv och föreningsliv på landsbygden och i skärgården.

Infrastruktur, kollektivtrafik och tillgänglighet är angelägna frågor att arbeta med för att åstadkomma en hållbar utveckling av länets landsbygd och skärgård. Bra pendlingsmöjligheter, väl utbyggd kollektivtrafik och satsningar på IT-infrastruktur är grundläggande för att kunna bo och verka på landsbygden och i skärgården. Bilen och båten spelar även i fortsättningen en viktig roll för att människor ska kunna bo och verka på landsbygden och i skärgården.

Urbaniseringstrenden kan förväntas medföra att tidigare glesa områden expanderar till förorter och att småorter blir tätorter. Det ställer krav på infrastruktur, kollektivtrafik, bostäder, skolor och annan service för att det inte ska uppstå flaskhalsar när regionen expanderar. Skolor är en förutsättning för att barnfamiljer ska välja att bosätta sig i glesbebyggda områden. Den åldrande befolkningen innebär dessutom att behovet av anpassade boenden ökar. Ett bredare utbud av bostäder (hyresrätter, äldreboenden) behövs för att unga och äldre ska kunna bo och bo kvar.

Det lokala näringslivets tekniska utveckling och ekonomins omvandling till en kreativ tjänstesektor ger nya möjligheter för landsbygden och skärgården, exempelvis större möjligheter till distansarbete och en digitaliserad, offentlig och privat service. På sikt kan det också öka underlaget för andra typer av verksamheter som hantverk, småbutiker och lokal service. En ökad innovationskraft hos landsbygds- och skärgårdsföretagen är viktig för att höja tillväxten och därigenom möjligheten till fler arbetstillfällen. Det stora antalet invånare i länet med varierad bakgrund och ursprung skapar potential för nya produkter. Även generationsväxlingen är en utmaning för landsbygdens näringsliv, i synnerhet inom lantbruket.

Jordbrukssektorn, det vill säga företag som representerar bioekonomi och jordbruksproduktion, förutspås få en ökande andel av länets BRP då de närmaste decennierna innebär en övergång till mer närproducerade produkter som exempelvis mat, material och biobränslen. En växande befolkning i länet innebär också större krav på lokal livsmedelsförsörjning för en ökad regional resiliens.

Turismen och besöksnäringen i Stockholms län bedöms ha en god marknadspotential för att ta fram innovativa produkter som tillvaratar länets variationsrika naturmiljöer. Ett omväxlande, starkt natur- och kulturpräglat jord- och skogslandskap nära tätorterna skapar många intressanta besöksmiljöer. Infrastrukturen och säsongsberoendet är faktorer som i hög grad påverkar turismen och besöksnäringen. Någon märkbar säsongsförlängning har inte skett de senaste åren, trots att många initiativ har tagits för att förlänga säsongen. Landsbygden behöver fler organiserade nätverk av den typ som skärgården i många fall visar upp.

Tillväxtavdelningen

REMISSREDOGÖRELSE
2017-11-06

Diarienummer
TRN 2016-0127

Remissredogörelse

Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen

Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen har varit ute på remiss mellan 27 juni och 2 oktober 2017. Nedan följer en sammanställning av de 54 remissvar som kommit in från remissinstanserna samt hur förvaltningen har beaktat svaren. Flera remissinstanser hänvisar till sina svar i remissfasen för RUFS 2050, vilka också har beaktats. Ett antal kommuner har givit gemensamma svar. Kategorierna nedan redovisas utan inbördes ordning.

Övergripande reflektioner kring remissvaren

Det går att urskilja vissa mönster vad gäller svaren från landsbygds- respektive skärgårdskommuner. Skillnaderna ska inte övertolkas men de ger ändå viss indikation på vilka olika utmaningar skärgård respektive landsbygd möter. Ett tydligt mönster är att remissinstanser i skärgårdskommunerna i högre utsträckning lyfter frågor som rör kollektivtrafik och pendlingsmöjligheter samt svårigheter med bostadsbyggande och näringsverksamhet. En förklaring till detta är skärgårdens speciella geografi med utspridda öar och bostadsorter omgivna av vatten vilket ger mycket speciella förutsättningar för transport jämfört med den övriga regionen. Problemen med det begränsade och homogena bostadsbeståndet i skärgården samt det hinder som strandskyddet upplevs utgöra för ökad bebyggelse lyfts också som ett problem av dessa remissinstanser. Detta får konsekvenser för tillgången till arbete, men också för resande- och transportbehov, och därmed även klimat- och miljöpåverkan.

Remissinstanserna från kommuner med landsbygdsområden tar i större utsträckning upp frågan om förtätning vid bostadsbyggande. De poängterar också vikten av att lyfta landsbygdens egenvärde och inte bara se den som ett besöksmål för stadsbor. De vill tydliggöra jordbruksmarkens värde som näring, för livsmedelsförsörjningen och för landsbygdens natur- och kulturvärden.

Stockholms läns landsting
Tillväxt- och regionplaneförvaltningen
Box 22550
104 22 Stockholm

Telefon: 08-123 130 00
E-post: registrator.trf@sll.se
www.sll.se
www.rufs.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 232100-0016

Innehåll

Bredband....3
Skolor/utbildning....3
Infartsparkering....3
Bastrafik enligt RUFS....4
Underhåll av infrastruktur....5
Samhällsservice....6
Näringsliv....7
Bostäder....8
Strandskydd....9
Innovativa lösningar....9
Samverkan/systemtänk....10
Målkonflikter....11
Säsongsförlängning....12
Regelverk....12
Riksintressen....12
Kulturmiljö....13
Turism och besöksnäring....13
VA-frågor....14
Miljöbelastning....15
Markanvändning....15
Transport och gods....16
Jordbruk....16
Övrigt....17

Bredband

Bredbandstillgång är en förutsättning för att kunna bo och verka på sin bostadsort menar LRF Mälardalen och SIKO. Möjaskärgårdens företagarförening påtalar att det måste göras tillgängligt i hela skärgården. Centerpartiet i Stockholms län anser att god bredbandstillgång skapar utvecklingsmöjligheter på landsbygd och i skärgård. Hälso- och sjukvårdsnämnden med Miljöpartiet samt Kulturnämnden menar att det på många sätt är en förutsättning för ett utvecklat näringsliv och offentlig service samt för ett fungerande vardagsliv. Arbetsförmedlingen poängterar vikten av bra uppkoppling för att distansarbete- och studier ska vara möjliga i glesbebyggda områden. Danderyds sjukhus och Locum pekar på att lokal vård och omsorg samt skolverksamhet kan stödjas med hjälp av digital teknik. Vaxholms stad, Värmdö kommun, Kulturnämnden och LRF Mälardalen menar alla att offentliga myndigheter måste ta ansvar för bredbandsutbyggnaden för att göra den likvärdig i alla geografiska områden.

Förvaltningens kommentar

Bredband lyfts i strategin som en prioriterad fråga. Strategin avser att visa hur täckningen ser ut och de framtida åtgärder som kan behövas inom området samt lyfta den digitala teknikens möjlighet till effektiva lösningar.

Skolor/utbildning

Skolor ses, av Arbetsförmedlingen, som en förutsättning för att barnfamiljer ska välja att bosätta sig i glesbebyggda områden och SIKO påtalar vikten av att värna de små skolorna i skärgården som ett sätt att undvika avfolkning. Skolorna är också beroende av bra bredband menar Österåkers kommun. Södertörns högskola anser att strategin skulle vinna på att lyfta den högre utbildningens betydelse medan Skärgårdsföretagarna saknar åtgärder för utbildning i strategin.

Förvaltningens kommentar

Tillgång till utbildning och bra skolor är en förutsättning för människors vilja och möjlighet att bosätta sig i eller stanna kvar i länets glesare bebyggda områden. Digitaliseringen har också en roll i detta då exempelvis fjärrundervisning via nätet kan göra att små skolenheter ges möjlighet att bedriva bra och individanpassad undervisning efter lokala förutsättningar.

Infartsparkering

Egen båt är en viktig förutsättning för pendlande i skärgården och spelar minst lika stor roll som egen bil i länets glesbebyggda områden, enligt

Haninge kommun och SIKO. Där resandeunderlaget är litet är detta särskilt viktig, enligt Centerpartiet i Stockholms län. Sigtuna efterfrågar särskilt bil- och cykelparkering i anslutning till kollektivtrafik och Danderyds sjukhus ser parkeringsmöjligheter som en viktig förutsättning för att kunna bo och verka på landsbygden. Skärgårdsstiftelsen påpekar att det råder parkeringsproblematik kring Årsta brygga och föreslår att Gålö, som har gott om fria ytor för parkering och ett strategiskt läge i södra skärgården, skulle kunna göras till replipunkt för att avhjälpa detta.

Förvaltningens kommentar
Betydelsen av tillgång till infartsparkering för både bil, båt och cykel lyfts i strategin. Den traditionella fokuseringen på bil är inte längre allenarådande utan har fått konkurrens av cykelpendling och i skärgården båtpendling vilket där möjliggör pendling från öar utan, eller med gles, kollektivtrafik. Pendlingsparkeringar bör byggas strategiskt i anslutning till replipunkter och kollektivtrafikhållplatser. Trafikförvaltningen kommer inte göra någon omlokalisering från Årsta brygga till Gålö utan menar att parkeringsproblematiken ska lösas på plats. Gålö har gles kollektivtrafik på land och få bofasta och är därmed inte lämplig som replipunkt.

Bastrafik enligt RUFS
Att en fungerande kollektivtrafik är av stor betydelse för verksamheter och tillgänglighet på landsbygden och i skärgården påpekas av Sigtuna kommun, Södertörnskommunerna, Arbetsförmedlingen, Karolinska institutet, Danderyds sjukhus och Hyresgästföreningen, region Stockholm.

Vikten av bättre och utökade kommunikationer samt en långsiktig modernisering och integrering av båttrafiken med övriga trafikslag poängteras av Vaxholms stad och Statens fastighetsverk. Haninge kommun anser att besökstrafik är lika viktig som bastrafik och att denna bör kompletteras med rutter för besökstrafik. Ändamålsenliga bryggor och utvecklade bytespunkter för olika trafikslag lyfts av Värmdö kommun och Upplands Väsby kommun. Södertörnskommunerna påpekar att även goda regionala pendlingsmöjligheter är viktigt. De har även synpunkt på att Nynäshamns hamn borde vara replipunkt då där finns goda kommunikationer och möjlighet till utökad skärgårdstrafik. LRF Mälardalen menar att resor och frakt bör mätas i tid och inte i avstånd och påtalar att behovet växlar över året. Norrtälje kommun önskar skärgårdstrafik till Norrtälje hamn samt att öarna Söderöra och Gräskö blir kärnöar med Bromskär och Östernäs som replipunkter. Östernäs är den punkt som de bofasta pendlar till och replipunkten Furusund används främst av sommargäster. Sjötrafikens funktion och betydelse för

skärgårdsutvecklingen lyfts särskilt av Sjöfartsverket och Skärgårdens trafikantförening medan SIKO, Skärgårdsstiftelsen, Möjaskärgårdens företagarförening och Skärgårdens trafikantförening påtalar behovet av en basturlista som gäller året om. C i Stockholms län menar att landsbygdsnoder är lätta att trafikförsörja och underlättar närservice vilket är attraktivt för att kombinera stadens och landsbygdens nyttor och samtidigt bredda boendeutbudet i Stockholmsregionen. De menar också att det finns behov av anropsstyrd kollektivtrafik där resandeunderlaget är litet.

Förvaltningens kommentar
En stabil bastrafik med fasta avgångar utifrån behov och resandeunderlag är en förutsättning för att kunna bo och verka i glesbygd såväl som i tätare bebyggda områden, på land och till sjöss. Anropsstyrd kollektivtrafik ska främjas där resandeunderlaget är litet. En synkronisering mellan olika trafikslag har också stor betydelse för att kollektivtrafiken ska fungera smidigt och vara ett attraktivt alternativ till bil även på landsbygd och i skärgård. Kriterier för replipunkter anges i RUFS 2050, strategin hanterar inte denna typ av strukturella frågor. TF menar att avsaknaden av bofast befolkning utanför Nynäshamn gör att kriterier saknas för att göra hamnen till en replipunkt. Däremot är den en målpunkt. TF menar att Furusund i Norrtälje har bäst förutsättningar för att utvecklas som replipunkt då det är kortare sträcka mellan brygga och busshållplats där än vid Östernäs. Ingen av dessa sträckor har möjlighet att förkortas utan investeringar i vägnätet. Östernäs är dock målpunkt om än inte replipunkt och kommer därmed anlöpas.

Underhåll av infrastruktur
Trafikverket påpekar vikten av att lyfta behovet av drift vidmakthållande av väg, speciellt för vägar med kollektivtrafik. Arbetsförmedlingen påtalar att bil ofta är enda möjliga transportmedlet till småorter vilket förutsätter ett bra vägunderhåll. Bil Sweden menar att bil är det viktigaste färdmedlet i glesbygd och beroende av gott vägunderhåll. LRF Mälardalen påtalar upprustningsbehovet av regionens väginfrastruktur för att kunna möta en ökad transferering av livsmedel etc. med tunga transporter inom det gröna näringslivet.

Förvaltningens kommentar
Den befintliga infrastrukturen måste underhållas och utvecklas för att kunna möta upp de ökade kraven på transporter av personer och gods då fler och fler människor bosätter sig längre ifrån tätorterna. Ny bebyggelse förläggs huvudsakligen till kollektivtrafiknära lägen för att möjliggöra goda

kommunikationer. Det är av vikt att vägnätet generellt möter de bärighetskrav och den funktionalitet som finns för höga fordonsvikter.

Samhällsservice

Länsstyrelsen i Stockholm anser att det måste framgå vilken infrastruktur och service som ska finnas i de replipunkter och på kärnöarna som pekas ut i planförslaget. Det är nödvändigt att ge lokalbefolkningen en bra tillvaro året runt enligt Skärgårdsföretagarna, Arbetsförmedlingen och LRF Mälardalen. Arbetsförmedlingen menar att människor som av socioekonomiska skäl flyttar till glesbefolkade områden är beroende av en god tillgänglighet till arbetstillfällen och social service för att inte hamna i utanförskap. Värmdö kommun vill veta hur en jämlik sjukvård ska säkerställas i hela länet. SIKO menar att också de deltidsboende bör beaktas som underlag för service. Karolinska institutet poängterar vikten av tillgänglighet till sjukvård även i glesbygd och Danderyds sjukhus efterfrågar lokala lösningar för att undvika tidskrävande transporter vid besök och vårdtillfällen. Södertälje kommun vill ha en tydligare strategi för hur människors vardagsliv ska fungera. Sigtuna kommun vill att Odensala ska anges som landsbygdsnod då det finns potential för framtiden att utveckla den som nod och bostadsort. Österåkers kommun önskar att Wira och Roslags-Kulla slås ihop till en serviceort samt att även Östanå pekas ut som serviceort. Linanäs-Laggarsvik på Ljusterö föreslås att utvecklas med bostäder och service och kommunen vill att denna plats kategoriseras som serviceort. Kommunen önskar att Husarö definieras som kärnö alternativt del av Ingmarsö kärnöområde. Norrtälje kommun vill att Bergshamra blir landsbygdsnod och att Edsbro, Furusund/Köpmansholm/Blidö pekas ut som serviceorter, gemensamt, samt att Finsta tas bort som sådan. Upplands-Bro vill att Säbyholm pekas ut som serviceort.

Förvaltningens kommentar

Tillgängligheten till ändamålsenlig samhällsservice, året om, är av stor vikt för möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården och är ett av strategins prioriterade områden. För att effektivisera vården för personer med långt till vårdinrättningar är eHälsotjänster ett kompletterande alternativ till fysiska vårdbesök. I RUFS 2050 framgår vilken infrastruktur och service som ska finnas i anslutning till replipunkter och på kärnöar. Odensala kommer inte bli landsbygdsnod då kriterierna för detta inte uppfylls. Kan dock ha potential som sekundärt bebyggelseläge i framtiden. Wira och Roslags-Kulla slås ihop till en serviceort. Östanå är dock för litet för att uppfylla kriterierna för en serviceort. Linanäs-Laggarsvik avslås som serviceort då det saknas en större centralort i närheten av Ljusterö och det därför bedöms som tillräckligt med en serviceort där (Mellsjö). Husarö ligger för långt ut för att betecknas som kärnö. TF menar att det finns underlag för service och att avståndet till övrig sådan är stort i

Furusund/Köpmansholm och att det därmed är rimligt att peka ut dem som serviceort. Även Edsbro betecknas som serviceort. Bergshamra uppfyller tillsammans med Östra Bergshamra kriterierna för en landsbygdnod. Finsta tas bort som serviceort i Norrtälje. Säbyholm i Upplands-Bro uppfyller inte kriterierna för serviceort.

Näringsliv

Vikten av goda kommunikationer och välfungerande infrastruktur påtalas särskilt av C i Stockholms län, Sigtuna kommun, Skärgårdsföretagarna och Vaxholms stad. Södertälje kommun önskar en diskussion om hur arbetsmöjligheter ska utvecklas lokalt för att minska inpendlingen till städerna och Värmdö kommun undrar hur fler fasta åretruntarbeten ska skapas. De föreslår förläggning av offentlig verksamhet till skärgården. Danderyds sjukhus ser lokal upphandling av vård som ett sätt att få drivkraft i näringslivsutvecklingen.
Statens fastighetsverk ser det angeläget att utreda målpunkter för besöksnäring. SIKO menar att deltidsboende bidrar till efterfrågar på exempelvis hantverkstjänster från fastboende och påtalar vikten av att underlätta för företag att kunna generationsväxla. Skärgårdsstiftelsen anser att sysselsättning måste vara utgångspunkten för en levande skärgård och att denna sker främst genom besöksnäringen. Möjaskärgårdens företagarförening anser att åtgärder för att vända en negativ trend i sysselsättningen kan vara; utbildning, lättare bygglovsregler för verksamhetslokaler, bättre transporter och glesbygdsstöd.
Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP menar att närproducerad mat skapar fler jobb. LRF Mälardalen betonar att allemansrätten inte får innebära negativa konsekvenser för landsbygdens företagande och boende.

Förvaltningens kommentar

Tillgängligheten till olika sorters samhällsservice, året om, är av stor vikt för möjligheten att bo och verka på landsbygden och i skärgården. Möjligheten för mindre företag, inom exempelvis hantverk och jordbruksnäringen, att verka i glesa områden lyfts i strategin som en fråga för att underlätta ett lokalt näringsliv. Även lokala vårdlösningar kan bidra till sysselsättning i landsbygds- och skärgårdsområden. Turister och deltidsboende utgör också underlag för service och näringsliv både genom att nyttja hantverkstjänster men också som användare av annan service. Förvaltningen delar uppfattningen att kombinationen av bostäder, kollektivtrafik, skolor, affärer, vård och viss kultur skapar förutsättningar för livskraftiga samhällen med attraktiva boendemiljöer. Strategin avser att belysa symbioser kring åtgärder av dessa. Besöksnäringen är en prioriterad fråga i strategin. Landstinget kommer i både befintliga nätverk samt i framtida

samverkansformer i anslutning till genomförandet av strategin arbeta för en utveckling av både besöksnäring och turism. Genom utveckling kan man även värna om landsbygd och skärgård.

Bostäder

Möjligheten till boende är en förutsättning för utveckling av näringsliv, tillgänglighet och samhällsservice påtalar Haninge kommun. Haninge, Norrtälje kommun och Nykvarns kommun påpekar alla att tätortsboende i flerfamiljshus inte tilltalar alla människor utan att många eftersöker småhusbebyggelse.

Sigtuna kommun påtalar bostadsbebyggelsens beroende av goda kommunikationer, Värmdö kommun menar att bostadsbyggande, i första hand i anslutning till infrastruktur, är en förutsättning för utveckling i skärgården och Stockholm Nordost anser att bostäder ”bör attraheras till långsiktigt hållbara lokaliseringar och småskaliga lokala lösningar behöver utvecklas för att nå långsiktig ekologisk hållbarhet”. Österåkers kommun anser det viktigt att planera för en mångfald av boendetyper utifrån de behov som finns medan Upplands-Bros kommun vill utforma bostadsområden så att de skapar inbjudande miljöer samt undvika ”miljonprogramsbebyggelse”. Hyresgästföreningen i Stockholm pekar på bostadsfrågan och en utbyggd kollektivtrafik som särskilt viktiga frågor och deltar gärna i planeringen kring detta.

En nyansering av hur bostadsmark och jordbruksmark i prioriterade områden ska hanteras och hur detta ska avvägas, rent konkret efterfrågas av Länsstyrelsen i Stockholms län. Statens fastighetsverk vill se en breddad bostadsmarknad och ett hållbarhetstänk vid eventuell avyttring av jordbruksmark till bebyggelseändamål.

Arbetsförmedlingen anser att fler alternativa bostäder, än de idag dominerande småhusen, behövs för att möjliggöra för unga att stanna kvar på landsbygden.

Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP vill förenkla möjligheten att bygga i redan bebyggda områden i skärgården. C i Stockholms län menar att det är viktigt att kompletterande bebyggelse kan ske utan att den individuella äganderätten urholkas och vill planera för att ta tillvara traditionella bykvaliteter för att stärka landsbygdens attraktionskraft.

Hyresgästföreningen i Region Stockholm vill se en mer blandad bebyggelse med även hyresrätter för att skapa en bostadsmarknad för alla. LRF Mälardalen förespråkar flerbostadshus i trä.

SIKO menar att det är begränsande att lokalisera ny bebyggelse endast till kärnöar då dessa områden utgör en mycket liten del av skärgården. De vill istället, liksom Möjaskärgårdens företagarförening, att det ska bli möjligt att bygga i anslutning till små hemman och mindre gårdar för att skapa möjligheter för markägare att göra framtida avstyckningar för byggnation.

De vill också se flexibla byggen som kan användas till olika ändamål, efter behov och även förenkla möjligheter till generationsboende.
Skärgårdsföretagarna vill ha en strategiskt planerad bebyggelse och begränsa ren fritidsbebyggelse nära hav och stränder. Vill också stärka skärgårdsbornas möjlighet till att bygga nya och bättre anpassade bostäder och lokaler.

Förvaltningens kommentar
Bostadsfrågan är prioriterad i strategin och detta förtydligas och konkretiseras samt rymmer in de aspekter som syns i remissvaren.
Strategin pekar på vikten av att flexibla lösningar betänks vid nybyggnation då samlokalisering och multipla användningsområden ger ett stort mervärde.
Planering för en mångfald av boendetyper och boendeformer utifrån behov samt lokalisering av dessa på ett långsiktigt hållbart sätt är av stor vikt. Hur bostadsmark och jordbruksmark i utpekade områden ska prioriteras hanteras både i strategin och i RUFS 2050. En samlad bebyggelsestruktur anknuten till redan bebyggda områden förespråkas generellt.

Strandskydd

Haninge kommun, Stockholms stad (i RUFS-svaret), SIKO och Möjaskärgårdens företagarförening ser alla strandskyddet som alltför begränsande och hämmande vad gäller utvecklingsmöjligheter i skärgården. Stockholms stad ser ett behov av genomgripande reformer och SIKO och Möjaskärgårdens företagarförening vill att förtätning ska medges i redan bebyggda byar för att utveckla lokalsamhällen och göra det möjligt för fler att bli hel- eller deltidsboende i skärgården. Upplands-Bros kommun vill möjliggöra bebyggelse i strandnära lägen.
Föreningen Rädda Ältasjön påpekar vikten av att respektera strandskyddslagen vid nybyggnation.

Förvaltningens kommentar
Gällande strandskyddslagstiftning regleras i miljöbalken (7 kap. 18 c-d §). Dispens kan ges om ett mycket angeläget allmänintresse tillgodoses, vilket strategin tydligt påvisar.

Innovativa lösningar

Då det idag finns moderna och effektiva avsaltningstekniker ses ambitionen att endast tillåta nybyggnation i områden med tillräcklig sötvattentillgång som omodern och bakåtsträvande av Skärgårdsföretagarna, Möjaskärgårdens företagarförening och Sandhamns företagarförening. De

vill tillåta bebyggelse även i andra lägen och använda den teknik som finns och utvecklas för att säkerställa vattenförsörjning och avloppslösningar. Värmdö kommun vill lyfta havets potential som energiframställare och Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP vill lyfta decentraliserad elproduktion och laddningsinfrastruktur. LRF Mälardalen poängterar användande av mer biobaserade material och att utveckling och förändring för företag uppmuntrar till teknikskifte.

Förvaltningens kommentar
Teknik för bland annat avsaltning av havsvatten, framställning av el med alternativa metoder och användande av alternativa material är något som kontinuerligt utvecklas. Förvaltningens uppfattning överensstämmer med inkomna synpunkter; att använda den nya, innovativa tekniken är önskvärt om det samtidigt bidrar till en hållbar samhällsutveckling, både i glesa och tätbebyggda områden.

Samverkan/systemtänk

Vaxholms stad påtalar vikten av att samverka över geografiska gränser och att detta lyfts upp mer i genomförandet. Upplands-Bro (RUFS 2050) anser det önskvärt att regionens samlade ambition gällande åkermark respektive skogsmark som bör finnas kvar även på lång sikt för att visa att de areella näringarna prioriteras. En miniminivå gällande lokal livsmedelsproduktion kan också konkretiseras så att regionen kan säkerställa ambitionerna om resurseffektivitet och minska sårbarheten inom livsmedelsförsörjningen något.
Stockholm Nordost menar att ortsturkturen behöver ses över och att stråktänk dit handel, service och kollektivtrafik lokaliseras utvecklas. Den ortsturktur som finns i strategin är en del i den flerkärniga strukturen och en del i den avvägning som gjorts kring noder, serviceorter och kärnöar. Syftet är att maximera upptagningsområdet och möjliggöra service i högsta grad. C i Stockholms län menar att berörda kommuner bör arbeta tillsammans för att utveckla kärnöar i syfte att skapa större befolkningsunderlag som möjliggör bättre service och kommunikationer och att regionplaneringen därför bör peka ut möjliga exploateringsområden i skärgården. Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP påpekar att landsbygden existerar i symbios med storstaden.

Statens fastighetsverk lyfter frågan om aktiv samverkan över kommungränserna medan C i Stockholms län (RUFS 2050) dessutom påtalar vikten av samverkan och samsyn mellan kommun, landsting, länsstyrelse, lokalt näringsliv och boende för att skapa god utveckling. Södertörns högskola ser synergier mellan parallella regionala och nationella

program som också skulle vinna på att kopplas till EU:s program och strategier. SIKO menar att den goda samverkan som sker i skärgården sannolikt beror på att den sker utifrån egna behov. Skärgårdsstiftelsen efterfrågar kommunal samverkan runt VA-frågor och vill ha tydliga riktlinjer runt detta. Mycket viktigt för stark tillväxt i regionen. LRF Norrtälje poängterar utbytet mellan land och stad där båda behöver varandra.

Förvaltningens kommentar
Aktiv samverkan över kommungränserna kan bidra till att dagens bebyggelse och dess utveckling kan nyttjas bättre för att tillgodose olika typer av behov. Det är också ett utbyte mellan land och stad där båda behöver varandra. Samsyn har stor betydelse för att skapa god utveckling och strategin framhäver vikten av att utarbeta samverkansformer där de inte redan är implementerade. Strategin bygger på att det inte är möjligt att utveckla skärgård och landsbygd i fragment, utan alla delar hänger ihop. Bostäder, näringsliv, service och kommunikationer. Bebyggelsestrukturer och marktyper hanteras i RUFS 2050, som strategin bygger på.

Målkonflikter
Upplands-Bro (RUFS 2050) Att tätortsnära glesbygd omvandlas till områden med förortskaraktär är icke önskvärt även om det motverkar urban sprawl.
I Värmdö finns en politisk oenighet avseende strandskyddet. Länsstyrelsen i Stockholms län pekar på att det finns en målkonflikt mellan bostäder och jordbruksmark och vill lyfta skogen som exploateringsområde.
Södertörns högskola vill att konflikter mellan olika processer ska lyftas mer och undrar hur prioriteringen ska se ut mellan klimatåtgärder och ekonomisk tillväxt exempelvis. Menar att detta kan belysas utifrån SDG-målen.
LRF Norrtälje vill att landsbygdens egenvärde som producent av livsmedel och ekosystemtjänster ska lyftas istället för att bara framställas som ett rekreationsområde för storstadsbor att semestra i.

Förvaltningens kommentar
Målkonflikter kan uppstå kring flera olika utvecklingsområden. Markanvändning, strandskydd och hur byggnation ska uppföras och lokaliseras är exempel på sådana konflikter. Strategin pekar på att balanserade och genomtänkta avvägningar måste göras för att utröna största möjliga samhällsnytta för de olika områdena. Jordbruksmark och skogsmark har liknande skyddsvärde då de båda är viktiga för biologisk

mångfald, rekreation och övriga ekosystemtjänster. Landsbygdens funktion som försörjare av livsmedel och ekosystemtjänster poängteras i strategin.

Säsongsförlängning

Värmdö vill lyfta potentialen med säsongsförlängning. Österåker menar att hanteringen av en ökande andel deltidsboende är av stor betydelse för utvecklingen. Arbetsförmedlingen poängterar att kollektivtrafiken måste fungera även under lågsäsong och SIKO menar att det är bra att de begränsningar som kommer med säsongsberoendet lyfts i strategin. Statens fastighetsverk vill slå vakt om jordbruksmarken och utveckla nya produkter och erbjudanden för att gynna en längre säsong.

Förvaltningens kommentar

Turist- och besöksnäringen i skärgården och på landsbygden har i huvudsak säsong under sommarmånaderna vilket ger en obalans över året gällande ekonomi, arbetsbelastning och miljö. Förvaltningen är enig att en förlängning av säsongen, eller ett arbete för växlande verksamhet under olika säsonger, är ett sätt att möjliggöra utveckling av skärgården samt möjligheter att bo och verka där. Strategin beskriver prioriteringar som kan möjliggöra detta.

Regelverk

Statens fastighetsverk anser att tillståndsprocesser för att driva fungerande besöksmål kan vara långa och utmanande. C i Stockholms län (RUFS 2050) menar att kommunala regler och regeltillämpning bör förenklas och harmoniseras över administrativa gränser. LRF Mälardalen önskar en mindre detaljstyrd och mer tillåtande bygglovsprocess medan SIKO påtalar att rigida regler om grundvattentillgång inta ska få hindra utveckling och byggnation då ny teknik finns som kan skapa godtagbara förutsättningar (se innovativa lösningar).
Önskemål om minskad byråkrati och förenklade regelverk för företagare önskas. Tillståndsprocesser kan vara långa och utmanande. En mindre detaljstyrd och mer tillåtande bygglovsprocess önskas av LRF Mälardalen.

Förvaltningens kommentar

Regelverk kring bygglov, näringsidkande och innovativ teknik kan upplevas som ett hinder för utveckling. Uppmärksamhet bör ägnas åt företagsklimat och intressebevakning för näringslivet på landsbygden och i skärgården.

Riksintressen

Stockholms stad (RUFS 2050) ser den stora mängden riksintressen och regleringar kring dessa som en svårighet för regionen att växa hållbart och

smart. De efterfrågar en översyn av, exempelvis avseende att hus inte får synas från vissa områden då de menar att detta idag skapar onödigt stora hinder för utvecklingen. Upplands-Bro (RUFS 2050) vill eventuellt ha en komplettering avseende försvarets riksintressen och influensområden. Försvarsmakten påtalar vikten av att dialog, tidigt i processen, avseende utvecklingsverksamhet inom försvarets riksintressen och influensområden och att dessa redovisas på en karta.
Möjaskärgårdens företagarförening påpekar att ett stort hinder för fortsatt utveckling är faktumet att i stort sett hela kuststräckan är av riksintresse.

Förvaltningens kommentar
Hela skärgårdens samlade natur- och kulturvärden är av riksintresse enligt Miljöbalken och ska som sådant ”skyddas mot förändringsåtgärder som innebär påtaglig skada på dessa värden” (Länsstyrelsen). Riksintresse finns även för kommunikationer i skärgården. Riksintressena hanteras av Länsstyrelsen.

Kulturmiljö
Upplands-Bro (RUFS 2050) vill se åtgärder för att säkra och utveckla regionalt viktiga kulturmiljöer. Länsstyrelsen i Stockholm vill lyfta jordbruket som kulturbärare och Statens historiska museer vill att det i strategin tydligt framgår värdet av att värna och vårda det gemensamma kulturarvet. Komplettera hur olika former av kulturvärden lyfts som viktiga att skydda mer än att restaurera och vårda kulturlandskapet.
Kulturnämnden med Socialdemokraterna vill se samhällsstöd för kulturverksamheten i skärgården. Vaxholms stad lyfter vikten av att värna och restaurera kulturlandskap på landsbygd, inre och yttre skärgård.
Statens fastighetsverk påtalar lockelsen med småskaligheten på landsbygden.

Förvaltningens kommentar
Värdet av att värna och vårda det gemensamma kulturarvet lyfts i strategin och ska göras i väl avvägning mot behovet av utveckling. Att skydda och restaurera olika former av kulturvärden såsom småskalig jordbruksmark är viktigt för att vårda det gamla kulturlandskapet och utveckla jordbruksnäringen.

Turism och besöksnäring
Haninge kommun ser, liksom Skärgårdsstiftelsen, besöksnäringen som den viktigaste näringen i skärgården och en grund för alla andra näringar.
SMHI menar att hänsyn till klimatförändringarna måste tas inom detta område. Statens fastighetsverk efterfrågar tydligt prioriterade mål för genomförande med arbetsverktyg och processer. Stockholms universitet påtalar att besöksnäringen är beroende av god vattenkvalitet i Östersjön.

Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP påpekar Waxholmsbolagets och Skärgårdsstiftelsens bidragande roll i att utveckla turistnäringen. Skärgårdens trafikantförening menar att nya stomfarleder enbart handlar om turism och inte om skärgårdsutveckling. De menar att detta riskerar bidra till ingrepp i skärgården som slår mot den bofasta befolkningen. Möjaskärgårdens företagarförening påpekar att deltids- och fritidsboendet i skärgården har betydelse genom sitt nyttjande och köp av olika tjänster. Skärgårdsföretagarna saknar i förslaget strategier för att hantera det rörliga friluftslivets påfrestningar på land och havsmiljö.

Förvaltningens kommentar
Förvaltningen delar många av de synpunkter som lyfts av remissinstanserna gällande att turism är en av de s törsta näringarna i skärgården. Detta visas i strategin. Fritids- och deltidsboende i skärgården bidrar i hög grad till arbetstillfällen och service. Waxholmsbolagets och Skärgårdsstiftelsens är viktiga aktörer för att utveckla turistnäringen.

VA-frågor
Väl fungerande VA-lösningar är en förutsättning för regionens bestående vattenkvalitet, enligt LRF Mälardalen och för möjligheter till säsongsförlängning. Resurseffektiv teknisk lösning så långt som möjligt som bidrar till att näringsämnen från avlopp återförs till åkermark.

Vaxholms stad och Länsstyrelsen i Stockholms län vill att frågan om dricksvatten och avloppsrening belyses i strategin. Länsstyrelsen menar att det som uttrycks som en ändamålsenlig vatten- och avloppsförsörjning i landsbygdsnoder, serviceorter samt i skärgården ska innefatta tillgång till dricksvatten och en adekvat hantering av avlopp. Tekniska lösningar ska var resurseffektiva och så långt som möjligt bidra till att näringsämnen från avlopp kan återföras till åkermark. SRV Återvinning (RUFS 2050) menar att bebyggelselokalisering i redan bebyggda områden möjliggör miljöanpassade system för VA och avfall. Skärgårdsstiftelsen vill se samverkan runt denna fråga och Möjaskärgårdens företagarförening och Sandhamns företagarförening påpekar att dagens VA-teknik medger att fritidsbebyggelse kan komma till stånd och att bebyggelsen inte behöver begränsas till sötvattentillgång.
Brandkåren Attunda påpekar att vattenförsörjning även gäller brandvatten.

Förvaltningens kommentar
En välfungerande VA-strategi är vital för regionens utveckling och VA-frågan lyfts och utvecklas i landsbygds- och skärgårdsstrategin, likväl som i RUFS 2050. Kommuners och lokala aktörers roll i detta framhålls i strategin samt att utveckling av nya innovationer samt lokala lösningar kan medföra stor nytta för området.

Miljöbelastning

SMHI påtalar att effekterna av klimatförändringar behöver tas hänsyn till för att skapa bättre möjligheter att bo och verka på landsbygden och i skärgården. Miljöbelastning är en viktig fråga enligt Vaxholms stad. De vill se en komplettering med centrala ställningstaganden vad gäller Mälaren som dricksvattentäkt. Värmdö kommun vill lyfta frågan om resiliens i områdena och hur havet ska användas hållbart medan Stockholms universitet påtalar att ekosystemens bärkraft inte får äventyras. Länsstyrelsen i Stockholms län påtalar att jordbrukets gynnas av ekosystemtjänster och vice versa. Statens fastighetsverk vill se målpunkter för besöksnäring för att minska belastningen i känsliga områden och LRF Mälardalen menar att en befolkningsökning kommer ställa ökande krav på deponi och återinföring av slam i jord- och skogsbruksmark för att undgå näringsläckage till sjöar och grundvatten. Naturskyddsföreningen i Stockholms län poängterar att fossilfritt inte är detsamma som klimatneutralt. Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP ser det för osannolikt att en utveckling i skärgården inte skulle få konsekvenser för miljön. Skärgårdsföretagarna vill lyfta en stark, miljöanpassad blå näring.

Förvaltningens kommentar

Miljöns betydelse för utvecklingen i regionen ska inte underskattas och flera remissinstanser lyfter också detta i sina remissvar. En hållbar samhällsutveckling både ekonomiskt, ekologiskt och socialt är av största vikt för framtiden vilket genomgående lyfts både i strategin och i RUFS 2050.

Markanvändning

SIKO vill att strategin utgår från skärgårdsbornas behov, vilja och förmåga att skapa nya förutsättningar för god utveckling på varje ö genom enklare regelverk, färre direktiv och mer samverkan. Skärgårdsstiftelsen vill underlätta aktivt markägarskap och möjliggöra andra upplåtelse- och arrendeformer för att gynna utvecklingsmöjligheter. De ser detta, tillsammans med VA-frågan som den viktigaste frågan för utveckling i regionen. De vill förtydliga förhållningssättet kring exploatering av åkermark i landsbygdsnoderna. Hur ska fördelningen se ut mellan bostäder, infrastruktur och naturområden? Aktivt markägarskap genom förenklade regelverk är en viktig utvecklingsfråga för skärgården. Undervattensmiljön bör pekas ut särskilt och vikten av god förvaltning i de områdena bör poängteras enligt Stockholms universitet. Svenska kraftnät menar att markanvändningen kan påverkas då markförlagda ledningar tar större areal i anspråk på grund av säkerhet och LFR Mälardalen menar att markförlagd kraftöverföringsteknik är det bästa alternativet för el då mark för jord- och skogsbruksproduktion bibehålls.
LRF Norrtälje påpekar att odling och matproduktion är lika viktigt som rekreation och natur-kulturupplevelser.

Värmdö vill lyfta de blå näringarnas utvecklingspotential i skärgården och Stockholms universitet det småskaliga fiskets betydelse som basnäring.

Förvaltningens kommentar
En avvägning om hur mark och vatten ska användas i regionen gällande; infrastruktur, bebyggelse, jordbruk och blå näringar måste alltid göras för att se att största möjliga samhällsintresse tillgodoses. Hur detta sker måste bedömas från fall till fall och ligger delvis under kommunernas planansvar men kan också påverkas av övergripande regionala och nationella intressen. Strategin är en fördjupning av RUFS 2050 för att belysa frågor kring landsbygd och skärgård, både RUFS 2050 och strategin har fokus på regionens samlade nytta. Förvaltningen av undervattensmiljön bör särskilt lyftas då den har stor betydelse för hela skärgården. Markanvändning och prioriterade bebyggelselägen specificeras i RUFS 2050.

Transport och gods

Länsstyrelsen i Stockholms län vill se kortare transporter med mer lokal livsmedelsproduktion.
Sandhamns företagarförening menar att konkurrensen inte gynnas av att ge Waxholmsbolaget företräde till bryggor utan istället kommer leda till försämringar avseendet transporter.

Förvaltningens kommentar
Hur transporter ska ske beror på hur och vad som ska transporteras. En särskild godsstrategi är under framtagande där detta kommer specificeras närmare. TF menar att konkurrensneutralitet i möjligaste mån bör råda mellan allmän och kommersiell kollektivtrafik. Blir det kapacitetsproblem vid brygga påverkas kollektivtrafiken och godstrafiken negativt vilket i sin tur påverkar resenärer och lokalt näringsliv negativt.

Jordbruk

Jordbruksmarkerna är värdefulla och behöver bevaras påtalar Upplands-Bro kommun, Länsstyrelsen i Stockholms län, C i Stockholms län (RUFS 2050) samt Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP. Länsstyrelsen påtalar även att brukandet av jordbruksmark bidrar till ekosystemtjänster samt bevarande av kulturmiljöer och attraktiva landskap för rekreation och friluftsliv medan Naturskyddsföreningen i Stockholms län påpekar värdet av att hålla landskapet öppet för att bevara biologisk mångfald. C vill också att jordbruksmarken kartläggs inom ramen för RUFS 2050 och i kommunernas översiktsplaner för att framtidssäkra den. SIKO betonar de små skärgårdsjordbrukens vikt både för näringen och för att bevara det gamla kulturlandskapet. De vill också att jakt på invasiva arter stöttas. Södertälje kommun (RUFS 2050) vill ha en tydligare skrivning om landsbygdens strategiska roll för matproduktionen medan Upplands-Bro (RUFS 2050) menar att områdets livsmedelsförsörjning bör säkerställas

genom att ange en lägstanivå för lokal livsmedelsproduktion. Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP vill se ambitiösare mål för närproducerad mat och betonar att jordbruksmarken kan påverkas av bebyggelseutvecklingen. LRF Norrtälje framhåller att den matproduktion som sker på landsbygden kommer staden till gagn. Länsstyrelsen i Stockholms län vill bevara jordbruksmark och betrakta livsmedelsproduktion ur ett sårbarhetsperspektiv och se det i ett större regionalt sammanhang. Jordbruket måste ta hänsyn till klimatförändringarna påpekar SMHI. Biogas Öst menar att satsningar på biogas kan vara en möjlighet att stärka landsbygdens ekonomi och affärsmöjligheter samtidigt som det bidrar till regionens resiliens.
Jordbruket har även en roll i övergödningsproblematiken som inte får glömmas bort påpekar Stockholms universitet.

Förvaltningens kommentar
Jordbruket har flera roller, bland annat som producent av råvaror, ekosystemtjänster och som kulturbärare. Allt detta ska komma befolkningen till gagn både på landsbygden och i staden i största utsträckning. Den lokala livsmedelsproduktionen i länet ska öka på ett hållbart sätt och stimuleras via samverkan och regelförenkling. Jordbruket bidrar också till övergödning och bör därför bedrivas resilient och kretsloppsanpassat. Att bevara värdefull jordbruksmark är viktigt för att säkra regionens framtida försörjningsförmåga. Avvägningar gällande hur markanvändningen ska se ut sker utifrån största möjliga samhällsintresse regionalt och lokalt.

Övrigt
Skärgårdsstiftelsen vill kraftigt understryka den ovärderliga resurs som skärgården, utgör för regionen. Nykvarn ser stråkutbyggnaden som ett incitament att bevara landsbygden främst för de som inte bor där och vill istället lyfta landsbygden som en tillgång för både areella näringar och en attraktiv boendemiljö för människor som inte vill bo i staden. Hälso- och sjukvårdsnämnden med MP menar att landsbygden bör ses som en strategisk tillgång snarare än ett problem som behöver hanteras. KD i Stockholms stad vill se en belysning på stadens och landsbygdens ömsesidiga beroende av varandra. LRF Norrtälje menar att landsbygden har ett egenvärde som inte syns tydligt i strategin.

Upplands-Väsby anser att skillnaden mellan yttre och inre skärgård måste beskrivas. Vaxholms stad menar att de öar som har statlig bilfärja bör kategoriseras som tätortsnära landsbygd. Länsstyrelsen i Stockholms län anser inte att det finns anledning att behandla landsbygd och skärgård som separata teman, utan menar att dessa ska beskrivas som en integrerad del i planen och nulägesbeskrivningen. Det behöver framgå att många förutsättningar skiljer sig från de urbana och mer tätbebyggda delarna av länet.

Stockholms universitet anser att strategin inte ger någon tydlig vägledning rörande prioritering mellan målen. Det bör tydliggöras vilka mål som ska uppnås först. De anser att det är oklart om landstinget ska ta fram en handlingsplan och vilken tidsplan som råder. De saknar även konsekvensbeskrivningar och bakgrund till resonemangen. Södertälje och Storsthlm påpekar att det saknas tydlig prioritering i förslaget samt utpekade aktörer och genomförandestrategier.

Förvaltningens kommentar
Förvaltningens uppfattning att skärgården utgör en ovärderlig resurs för regionen överensstämmer med Skärgårdsstiftelsens. I strategin understryks även landsbygdens tillgång för regionen och stadens och landsbygdens ömsesidiga beroende och nytta av varandra. Skärgården och landsbygden utgör attraktiva boende- och rekreationsmiljöer samtidigt som de är viktiga producenter av livsmedel och ekosystemtjänster för hela regionen.

Den definition som används i strategin utgår från en modell framtagen av Tillväxtanalys, tidigare Glesbygdsverket, som kategoriserar olika typer av landsbygd efter avstånd till tätort med bil. Kategorierna är; tätortsnära landsbygd (max 15 minuter till närmaste tätort), landsbygd (max 45 minuter till närmaste tätort) samt glesbygd (mer än 45 minuter till närmaste tätort). Då alla områden som kategoriserats som glesbygd (med mer än 45 minuter till närmaste tätort) i Stockholmsregionen utgörs av skärgård benämns den som just ”skärgård”.

Prioriteringar och utpekande av aktörer kommer att förtydligas och definieras i ett efterföljande dokument som kommer tas fram av landstinget.